

A1 Bofasta

I början av 1900-talet hade den övervägande delen av romerna i Europa ett bofast liv. När detta fotografi togs levde mer än 200 romer i denna romska bosättning i österrikiska Stegersbach. Fram till 1938 fanns det 130 byar och romska bosättningar i förbundsland Burgenland där mer än 8 000 romer levde.

1910

1951

1931

💡 Visste du

... att det i Central- och Östeuropa finns hela byar och stadsdelar som varit romers hem sedan århundraden tillbaka?

✎ Uppgifter för dig

Dela in bilden i tre delar och täck två av dem med ett papper. Beskriv vad du ser på den tredje bilden.

📷 Bild

Fotografi från ett romskt bröllop i Stegersbach i södra Burgenland, Österrike. Arrangerat för ett reportageteam från statliga österrikiska radion RAVAG. Institutionen för samtidshistoria, Wiens universitet (Österrike).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/a>

A2 Medelklass

I de flesta västeuropeiska länder var romer förbjudna att delta i hantverksskrån och handelsföreningar sedan århundraden tillbaka. Många valde därför yrken som försäljare och köpmän. Romer lyckades särskilt bra som affärsmän i västra Europa. Barnen gick i lokala skolor och romer tjänstgjorde som soldater under första världskriget. Några blev till och med adlade för sina insatser för kung och fosterland.

1910

1951

1935

💡 Visste du

... att många romer köpte och sålde varor på marknader eller försörjde sig som kringresande försäljare? Andra höll i stånd eller åkattraktioner på marknader och festplatser. Många romska familjer drev också biografier.

✎ Uppgifter för dig

Vilka kläder bär personerna på bilden? Vilken stämning förmedlar bilden? Varför tror du att bilden kommit till?

📷 Bild

Romen Max Bamberger (till höger) med sin familj i ett fotografi från 1935. Dokumentations- och kulturcentret för tyska romer, Heidelberg (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/a>

A3 Kringresande Hantverkare Och Arbetare

Medan de flesta central- och östeuropeiska romer var bofasta redan för flera hundra år sedan, fortsatte en del familjer i västra Europa att resa med husvagnar till olika marknadsplatser. De handlade med boskap, hästar och metallskrot eller arbetade som smeder, skärslipare och kopparslagare. Under somrarna gav de sig normalt ut på sina traditionella resvägar för att sedan återvända till sina hemstäder och byar under vintern.

1910

1951

1926

💡 Visste du

... att det före 1950 fanns många kringresande som inte var romer i de flesta europeiska länder? De bodde med sina familjer i husvagnar och flyttade från plats till plats för att hitta arbete.

✎ Uppgifter för dig

Jämför bilderna på sidorna A.2 och A.3. Kan du dra några slutsatser vad gäller familjernas levnadssätt? Nämn tre exempel på människor som på grund av sitt yrke byter bostadsort. Vilka för- och nackdelar finns det med detta?

📷 Bild

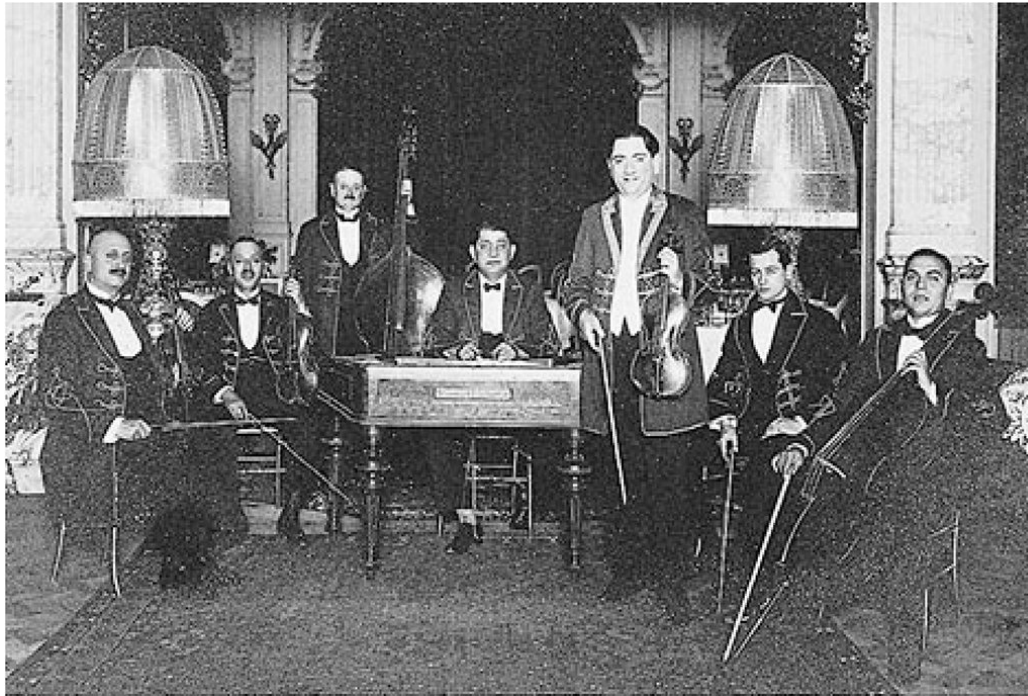
En kringresande tysk romsk familj med sin husvagn. Ravensburg stadsarkiv (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/a>

A4 Professionella Musiker

Under många århundraden var romer verksamma som professionella musiker vid hov och konserthus. Med början under 1800-talet erbjöds de möjligheten till en professionell utbildning vid musikskolor, konservatorier och universitet. Många fattiga romer tjänade under vintern extra pengar som musiker vid danstillställningar och bröllop. I åtskilliga romska familjer lär sig barnen än i dag att musicera av sina föräldrar.

1910

1951

1930-38

💡 Visste du

... att så kallad "zigenarmusik" som framförs av "zigenarorkestrar" i själva verket utvecklades av ungerska musiker på 1800-talet? Och har inget med traditionell romsk musik att göra.

✎ Uppgifter för dig

Nämna några andra berömda musikerfamiljer. Ta reda på mer om romsk musik och romska musiker i Sverige.

📷 Bild

Fotografi från 1930-talet av den ungerska "zigenarorkestern" Béla Ruha på ett hotell i Haag, Nederländerna, Etnografiska museet, Budapest (Ungern).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/a>

A5 Lantarbetare

De flesta romer som levde i centrala Europa var verksamma som lantarbetare på stora jordbruksgods eller som säsongarbetare hos mindre bönder. I områdena Prešov och Košice i östra Slovakien utgjorde romer en hög andel av landsbygdens befolkning. De har bott i denna region i århundraden.

1910

1951

1930-40

💡 Visste du

... att många lantarbetare i centrala och östra Europa inte fick sin lön i pengar utan i form av livsmedel?

... att de som ersättning för sitt arbete tilläts bygga hus på godsherrens egendom eller på byns allmänna mark?

✎ Uppgifter för dig

Beskriv vad personerna gör på bilden. Vilka former av arbete utövar barn? Vilka lagar finns det i Sverige som reglerar detta?

📷 Bild

"Alla hjälper till med förberedelserna ..."
Fotografi av familj som tillverkar tegel i östra Slovakien. Prešov Museum, Slovakien.

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/a>

A6 Hantverkare

Många bofasta romer reste under vintern runt i byarna för att erbjuda sina tjänster som kopparlagare, skärslipare eller musiker. Andra var skickliga korgflätare eller träsnidare som gjorde tråg, fat, skedar och borstar.

1910

1951

1928-34

💡 Visste du

... att polisen återkommande gjorde razzior i de romska bosättningarna och listade alla invånare?

... att kontroll och registrering av romer var en av de viktigaste uppgifterna för den internationella polisorganisationen Interpol?

✎ Uppgifter för dig

Hur har polisens fotograf tagit bilden? Vem gör vad på bilden? Varför fotograferades människor på det här sättet?

📷 Bild

Fotografi från en polisrazzia i den romska bosättningen i Dorf Gritsch i österrikiska Burgenland. Samtliga av husets invånare fick ställa upp sig tillsammans med sina arbetsredskap. Fotografiet togs i syfte att dokumentera polisarbetet. Burgenlands regionala arkiv, Eisenstadt (Österrike).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/a>

A7 Skolbarn

Karl Stojka föddes 1931 i en liten by i Niederösterreich, Österrike. Familjen tillhörde den romska gruppen "Lovara". De var välbärgade hästhandlare och reste under somrarna genom förbundsländerna Burgenland, Steiermark och Niederösterreich. På vintern levde de i Wien eller i dess närområde. Efter de tyska nazisternas ockupation av Österrike 1938 fick de inte längre resa under somrarna, utan bosatte sig i Wien. Karl gick i skola i Wien tillsammans med sina tre äldre systrar och två yngre bröder. Här fick de snabbt goda vänner. Pappans officiella namn var Karl Horvath, men alla kände honom som Wakar. Hans mammas flicknamn var Sidi Stojka, men de använde ofta släktnamnet Rigó eftersom hon var släkt med denna stora och berömda "Lovara-familj"

💡 Visste du

... att omkring 1,5 miljoner barn mördades under Förintelsen, varav uppskattningsvis 1,2 miljoner judiska barn?

... att barn var en av de största offergrupperna under nazismen?

✎ Uppgifter för dig

Undersök vilka ytterligare grupper av romer som finns.

📷 Bild

Fotografi av Karl Stojka vid nio års ålder taget i Wien år 1940. Tyska Bundesarkivet Berlin/Lichterfelde (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/a>

1910

1951

1940

A8 Fatale Stereotyper

Under 1800-talet var stereotypa föreställningar om romer vanliga i tidningar, böcker och fotografi er. Så kallade "zigenarvykort" blev mycket populära i Europa under första delen av 1900-talet. Vykorten speglade människors längtan efter ett fritt liv. De flesta människor hade inga personliga relationer till romer, utan bildade sina uppfattningar utifrån den här typen av stereotypa illustrationer.

1910

1951

1910-30

💡 Visste du

... att mer än 90 procent av romerna i Europa inte längre bodde i husvagnar i början av 1900-talet? Det levnadssätt som en väldigt liten grupp av romer hade upplevdes av allmänheten som utmärkande drag för alla medlemmar av denna etniska grupp.

✎ Uppgifter för dig

Beskriv vad du kan se på vykortet. Vad gör de avbildade människorna? Vad kan man inte se?

📷 Bild

Tjeckiskt vykort från tidigt 1900-tal. Museum för romsk kultur, Brno (Tjeckien).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/a>

B1 Ekonomisk Världskris

Under 1930-talets världsomspännande ekonomiska kris förlorade miljontals människor i Centraleuropa sina jobb. Få länder erbjöd sjukförsäkring, arbetslöshetsförsäkring eller ålderspension till sina medborgare. Ett stort antal arbetslösa lämnade därför städerna för att återvända till sina hembyar, där de tog över de jobb som romer tidigare haft. Många romer förlorade sin försörjning och levde på fattigunderstöd. Motsättningarna ökade i lokalsamhället, många kommuner ville bli av med de fattiga och hungriga människorna.

1910

1951

1927-37

💡 Visste du

... att de lokala myndigheterna var skyldiga att ge husrum, mat och läkarvård till de fattigaste invånarna?

... att dödligheten bland romska barn steg med mer än 50 procent under 1920- och 1930-talet? Med andra ord dog mer än hälften av alla romska barn innan de fyllt två år.

✎ Uppgifter för dig

Diskutera vilka personer eller grupper som är beroende av samhällets stöd. Tänk över varför dessa stödinsatser ofta ifrågasätts.

📷 Bild

Boende i den romska bosättningen i Oberwart, Österrike. Fotografiet togs under 1930-talet i syfte att dokumentera polisarbetet. Burgenlands regionala arkiv, Eisenstadt (Österrike).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/b>

B2 Önskad Konkurrens

Kopparslagare reste från by till by för att reparera böndernas kastruller och pannor. Under den ekonomiska världskrisen protesterade många lokala hantverkare och köpmän mot konkurrensen utifrån. Allt oftare utestängdes kringresande handelsmän och hantverkare från marknader och mässor. Romer arresterades regelbundet av polisen och tvingades betala höga böter – bara för att de arbetade.

1910

1951

1927-37

💡 Visste du

... att allt fl er städer, kommuner och hela provinser försökte skydda sina hantverkare, fackmän och köpmän genom att förbjuda romers utövande av sina traditionella hantverk och yrken?

✎ Uppgifter för dig

Varför arbetar människor olagligt? Vilka är nackdelarna för arbetstagarna?

📷 Bild

Kringvandrande kopparslagare under mellankrigstiden i en by i norra Burgenland. Österrikes Nationalbibliotek, Wien (Österrike).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/b>

B3 Ständiga Poliskontroller

Från 1890-talet ökade polisens övervakning och kontroll av romer i Europa. Myndigheter introducerade regler som påverkade romers dagliga liv och arbete. Romska hantverkare och arbetare utan tillstånd kunde bestraffas. Även kringresande och tiggeri var olagligt.

1910

1951

1919-37

💡 Visste du

... att arbetet med "zigenare" var för många poliser en tilltalande karriärmöjlighet? De fick möjlighet att använda moderna tekniker som fotografering och fingeravtryck, och dessutom arbeta med kollegor från andra länder.

✎ Uppgifter för dig

Beskriv vilket intryck fotografiet förmedlar om situationen. Ta reda på om tiggeri är tillåtet eller olagligt i Sverige. Diskutera grunderna för förbud och hot om straff.

📷 Bild

Polisen kontrollerar identitetshandlingar under mellankrigstiden i samband med en razzia i romska boplatser i Allhau i provinsen Burgenland. Burgenlands regionala arkiv, Eisenstadt (Österrike).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/b>

B4 Speciella Identitetshandlingar

Från 1912 krävde franska myndigheter att alla utan permanent bostad skulle kunna visa upp en "antropometrisk" identitetshandling, som var ett dokument med innehavarens fysiska kännetecken, fotografi och fingeravtryck. Det var det första dokumentet i sitt slag. Andra europeiska länder följde snart efter.

1910

1951

1912

💡 Visste du

... att romer var de första i Europa som var tvungna att ha personliga identitetshandlingar.

... att det moderna passet blev allmänt använt först efter andra världskriget?

✎ Uppgifter för dig

Vilka identitetshandlingar har vi i Sverige?
Vilka uppgifter finns om oss på dessa? Vad berättar en identitetshandling om en person?

📷 Bild

Ett franskt "carnet anthropométrique" som visar en okänd innehavare utan fast boende, komplett med fotografi och fingeravtryck. Emmanuel Filhols samling, Bordeaux (Frankrike).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/b>

B5 Särskild Registrering

Framväxten av de moderna nationalstaterna under sena 1800-talet medförde en allmän registrering av samtliga medborgare. Under 1920- och 1930-talen började regionala och lokala myndigheter i allt fler länder att registrera den inhemska romska befolkningen. Så kallade "zigenarregister" upprättades och särskilda identitetshandlingar togs fram som romer alltid var tvungna att ha med sig.

1910

1951

1937

💡 Visste du

... att en av huvuduppgifterna för den internationella polisorganisationen Interpol bestod i att registrera och kontrollera romer i Europa? Interpol grundades i Wien 1923.

✍ Uppgifter för dig

Finns det diskriminerande lagar för enskilda grupper i Sverige? Nämn i så fall två exempel. Finns det särskilda register över etniska grupper, religiösa minoriteter eller språkgrupper i Sverige?

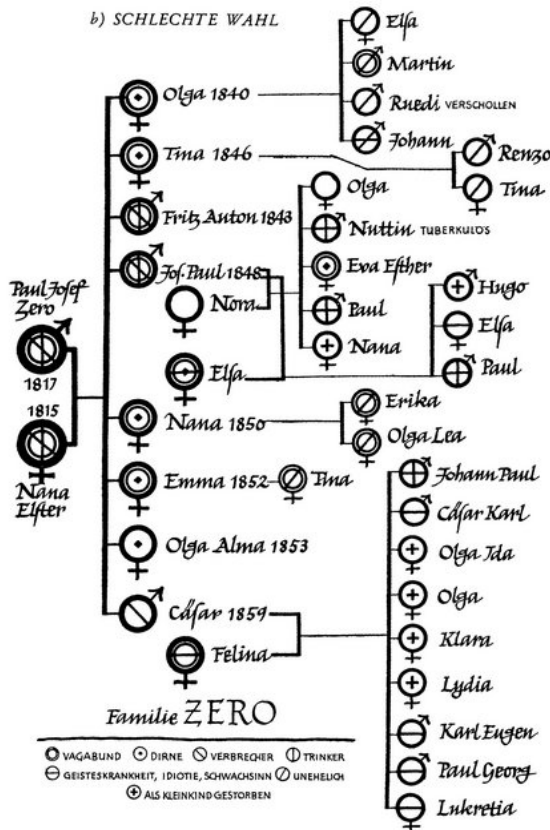
📷 Bild

Ett "Cigányigazolvány", så kallat "zigenarpass", med foto och fingeravtryck, utfärdat år 1937 i den österrikiskungerska gränsstaden Szentgotthárd. János Barsonys samling, Budapest (Ungern).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/b>

B6 Rashygien

Eine einzige Mißheirat bedeutet oft Entartung und Schädigung des Erbgutes auf Generationen hinaus. Kranke, körperlich und geistig mißratene Kinder bringen Kummer, Leid und Not, wenn nicht gar Schande für die Eltern.

Den rasistiska teorin om att romer förgiftar den europeiska befolkningens gener formulerades ursprungligen av schweiziska psykiatriker. En teori som de tyska nazisterna senare övertog. År 1905 försökte den schweiziska psykiatrikern och rashygienförespråkaren Josef Jörger med hjälp av ett släkträd bevisa hur familjen Zero fördärvats genom giftermål med en kvinna ur en resandefamilj. I studien benämndes de olika familjemedlemmarna med vaga, nedsättande, subjektiva och moraliska omdömen såsom prostituerad, förbrytare, svagsint och oäkta. Enligt rashygieniska teorier var även socialt beteende ärftligt. Följaktligen rekommenderade den rashygieniska rörelsen åtgärder för att förbättra befolkningens genetiska sammansättning genom tvångssterilisering, experiment på människor och särbehandling av oönskade grupper.

💡 Visste du

... att inte bara Adolf Hitler trodde på rashygieniska teorier? Även kända intellektuella och politiker tog till sig teorier, t.ex. Winston Churchill, H. G. Wells, Theodore Roosevelt, George Bernhard Shaw, John Maynard Keynes och Linus Pauling.

... att den rashygieniska rörelsen tog sin utgångspunkt i USA under 1920- och 1930-talen, men att rashygieniska program även inleddes i Schweiz, Brasilien, Sverige och många andra länder?

✍ Uppgifter för dig

Hur diskuteras frågan om önskvärda och icke önskvärda medborgare i ett samhälle i dag?

📷 Bild

Släkträd för en familj, med nedsättande pseudonymen Zero, upprättat för att illustrera Josef Jörgers teorier om de negativa följderna av ett blandäktenskap med en resande. Thomas Huonker Collection, Zürich (Schweiz).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/b>

1900

1951

1905

B7 Segregation

Kontinuerligt anordnades så kallade "zigenarkonferenser" för att diskutera möjligheterna för de kommuner som inte längre kunde eller var villiga att bära de kostnader som den utfattiga romska befolkningen orsakat. Lokala företrädare och politiker diskuterade lämpliga lösningar, som exempelvis att etablera ett "zigenarreservat", deportera människor till en ö i Stilla havet eller inrätta arbetsläger för arbetslösa romer.

1910

1951

1933

💡 Visste du

... att den påstådda, beryktade kriminaliteten bland romer ofta var ett direkt resultat av särskilda "zigenarlagar" och förordningar, som bestraffade dem för att de tiggde, reste i större sällskap eller arbetade som musiker?

✎ Uppgifter för dig

Välj antingen ett barns, en lokal inspektörs eller en tillfälligt förbipasserandes perspektiv. Berätta vad som händer på bilden.

📷 Bild

Deltagare i en konferens om "zigenarproblemet" inspekterar den romska bosättningen Oberwart. Fotografi från den 15 januari 1933. Burgenlands regionala arkiv, Eisenstadt (Österrike).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/b>

C1 Racist Ideology

Nazisterna utfärdade "Nürnberglagarna" för att förhindra utblandning av den "ariska rasen", som de ansåg var överordnad "underlägsna raser", som exempelvis judar, romer, svarta och slaver. Nazisterna var övertygade om att såväl intellektuella förmågor och sociala beteenden som moraliska värden var medfödda.

1910

1950

1935

💡 Visste du

... att människor som klassificerats som "zigenare" inte fick gifta sig eller inleda förhållande med "ariska" tyskar?

✍ Uppgifter för dig

Diskutera varför begreppet "ras" inte längre anses riktigt inom vetenskapen. Ta reda på mer om UNESCO-deklarationen mot rasbegreppet.

📷 Bild

En skylt framtagen för att förklara "Nürnberglagarna" som förmodligen hängde på offentliga kontor och myndigheter efter 1935. Tyska förbundsarkivet, Koblenz (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/c>

C2 Rasbiologisk Forskning

År 1936 påbörjade tyska forskare ett rasbiologiskt forskningsprojekt om romer i Tyskland, Österrike och områden i nuvarande Tjeckien. Bakom initiativet stod det nyinrättade rashygieniska och befolkningsbiologiska forskningsinstitutet vid tyska hälsomyndigheten i Berlin. Forskningsledare Robert Ritter och hans assistent Eva Justin upprättade omfattande "släkträd" över olika familjer som i flera fall gick tillbaka mer än hundra år. De mätte och fotograferade kroppsdelar samt registrerade blodgrupp och färg på ögon och hår.

1910

1950

1936

💡 Visste du

... att dessa listor efter 1941 användes för att välja ut romer för deportation till koncentrationsläger?

✎ Uppgifter för dig

Fundera över vilka avsikter fotografen hade med denna bild. Ta reda på om det i Sverige fortfarande finns myndigheter som samlar in data om "raser".

📷 Bild

Rasbiologen Robert Ritter (till höger) och en av hans assistenter tar blodprov på en romsk kvinna. Fotografiet togs 1936 som en del i dokumentationen av forskningsarbetet. Tyska förbundsarkivet, Koblenz (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/c>

C3 Förebyggande Brottsbekämpning

De tyska nazisterna införde en hel serie av lagar och regler som stämplade romer som "födda kriminella". Nazisterna ansåg att även om en rom ännu inte hade begått ett brott, skulle hon eller han göra det förr eller senare, eftersom det var en del av romers biologiska arv. I syfte att förhindra brott grep därför nazisterna, inte bara de som faktiskt hade begått brott, utan också människor som de ansåg kunde tänkas göra det i framtiden.

1910

1950

1940

💡 Visste du

... att nazisterna ansåg att romer ärvde sitt påstådda "asociala" beteende från sina familjer?

... att med hänvisning till "brottsförebyggande åtgärder" blev även många barn fotograferade på det här sättet?

✎ Uppgifter för dig

Varför tror ni att Karl Stojka från Wien registrerades? Vem blir normalt fotograferad på det här sättet? Beskriv vilken inverkan fotografi et på Karl Stojka har jämfört med bilden till A. 7.

📷 Bild

Ett registerkort för Karl Stojka, upprättat 1940 under namnet Karl Rigo av medarbetare till "rasforskaren" Robert Ritter. Tyska förbundsarkivet, Berlin Lichterfelde (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/c>

C4 Läger I Städer

Det första "zigenarlägret" i Nazityskland upprättades inte av nazistiska partifunktionärer eller SS-män utan av lokala tjänstemän i tyska städer. År 1935 tvingade staden Köln 500 romer att lämna sina hus, lägenheter och uppställningsplatser för vagnar, för att flytta till ett "zigenarläger" i utkanten av staden. Liknande läger upprättades i Hamburg, Düsseldorf, Berlin, Frankfurt, Essen och Hannover.

1910

1951

1937

💡 Visste du

... att inför OS i Berlin 1936 tvångsförflyttades de romer som bodde i huvudstaden till lägret Marzahn i nordöstra delen? De bodde i husvagnar och fick bara lämna området om de hade ett fast arbete utanför lägret?

✎ Uppgifter för dig

Ta reda på mer om tvångsmässiga förflyttningar och utvisningar av människor i Europa. Vem avgör var människor får leva och varför? Vilka organisationer protesterar?

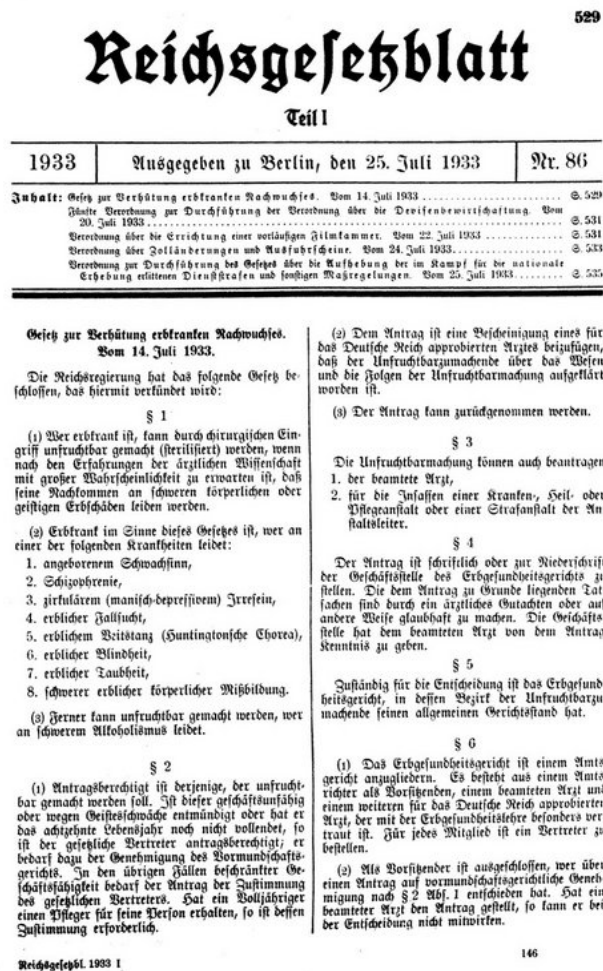
📷 Bild

Romsk familj fotograferad i lägret Blickendorf i Köln den 12 december 1937. Tyska förbundsarkivet, Koblenz (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/c>

C5 Steriliserade

529

146

1910

1951

1933

1933 infördes en ny lag i Tyskland om "förhindrande av genetiskt defekt avkomma" som innebar att alla män och kvinnor som inte ansågs önskvärda i samhället skulle tvångssteriliseras. Enligt nazisterna handlade det om människor med fysiska eller mentala funktionsnedsättningar, personer tillhörande "underlägsna raser" och "födda kriminella". Mellan åren 1933 och 1945 blev över 400 000 människor tvångssteriliserade, även många romer. För en del män och kvinnor betydde steriliseringen att de undgick att deporteras till koncentrationsläger, medan andra blev steriliserade på plats i lägren. Lagen upphörde inte förrän 1988. Ingen kompensation har någonsin utbetalats till offren. Men sedan några år tillbaka har minnesmärken uppförts i Tyskland för offren som utsattes för tvångssterilisering.

💡 Visste du

... att liknande lagar existerade i många andra länder, till exempel i Sverige, Finland, Norge, Danmark, Schweiz och USA? I fl era länder tvångssteriliserades romska kvinnor ända till 1970-talet.

📌 Uppgifter för dig

Ta reda på i vilka länder i Europa som tvångssterilisering ännu genomförs. Dokumentera aktuella fall. Fundera över vad det betyder för människor att inte kunna få några barn.

📷 Bild

Utdrag ur österrikisk lagtext. Fullständig version går att ta del av i Österrikes Nationalbiblioteks historiska lagtextdatabas (ALEX), som finns på <http://alex.onb.ac.at>

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/c>

C6 Uteslutna

År 1933 vann den tyske boxaren Johann Wilhelm "Rukeli" Trollmann det tyska boxningsmästerskapet i mellanvikt mot den regerande mästaren Adolf Witt. Men matchdomaren ville inte tillmäta honom titeln och förklarade istället matchen ogiltig, med hänvisning till att Trollmann härstammade från en romsk familj. Efter allmänhetens protester ändrade domaren sitt beslut, men bara ett par dagar senare blev han återigen fråntagen sin mästartitel på grund av "dåligt uppförande". Trollmann arresterades och deporterades till ett koncentrationsläger. Enligt vittnesmål var han där tvungen att boxas med en oändlig rad SS-män. Trollmann mördades år 1944 i Wittemberge, ett litet underläger till koncentrationslägret Neuengamme.

💡 Visste du

... att Trollmann redan på 1930-talet boxades i en dansande stil som senare Cassius Clay (Muhammed Ali) skulle göra världsberömd?

... att tyska boxningsförbundet först 2003 upptog Johann Wilhelm Trollmann i den officiella listan över mästare i mellanvikt? 70 år efter att han tog sin titel.

✎ Uppgifter för dig

Ta reda på om det finns andra idrottsmän och kvinnor som förlorat sina titlar av politiska skäl.

📷 Bild

Officiellt foto på Johann Wilhelm Trollmann, bland vänner och släktingar kallad "Rukeli", taget 1928 av fotograf Hans Firzlaff. Dokumentations- och kulturcentret för tyska sinti och romer, Heidelberg (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/c>

1910

1951

1928

C7 Avskedad

Bernhard Steinbach var soldat i tyska krigsmakten, men då man upptäckte att han härstammade från en romsk familj avskedades han ur armén 1940. Åtskilliga romer tjänstgjorde som tyska soldater på olika fronter, samtidigt som deras familjemedlemmar förföljdes, deporterades och mördades i koncentrationsläger. Bernhard Steinbach och hans familj deporterades till Auschwitz år 1943. "Från början var jag skrivare i lägret och varje morgon var jag tvungen att skriva upp numren på de som dött. Till en början dog minst 40-50 personer varje dag. Senare, när lägret var överfullt, blev det allt fler. Sjukdomar och olika tyfusedemier utbröt, och allt fler människor dog. Varje morgon räknades de som ännu var arbetsdugliga, för att användas vid vägbyggen, byggarbeten och liknande arbeten utanför lägret". Så skildrade Steinbach sin roll i lägret. Han var en av få i sin stora släkt som överlevde de olika koncentrationslägren. Totalt mördades 45 av hans släktingar av nazisterna.

1910

1951

1941

💡 Visste du

... att soldater som krigsmakten upptäckte härstammade från romska familjer, blev som regel hemskickade så att de inte skulle gripas inför sina kamrater? De greps i stället i hemmet.

✎ Uppgifter för dig

Sök efter information om Bernhard Steinbachs liv efter andra världskriget.

📷 Bild

Militärt ID-fotografi i familjens ägo. Dokumentations- och kulturcentret för tyska sinti och romer, Heidelberg (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/c>

C8 Egendomsberövade

När romska familjer blev deporterade beslagtogs lokala myndigheter all egendom. Deras hus förstördes och hästar och vagnar såldes. Intäkterna användes för att betala vakterna i lägren. Efter krigsslutet fick de överlevande aldrig någon ersättning för sin beslagtagna egendom.

Zu G.Zl.XI-589/26 vom 2.10.41. Markt: Halbtürn.

Verzeichnis
über das bewegliche und unbewegliche Vermögen der von Halbtürn nach Lackenbach abtransportierten Zigeuner.

L.Zl.	Vermögens-Eigentümer	Art des Vermögens	Verkaufs- erlös im Licitationsw. den	Vorhande- erlös im Schul-	Gläubiger	Anmerkung
1	Ujvary Stefan, geb. 16.11.1895 u. Gattin Kath., geb. Hodosch, geb. am 14. Dez. 1903	1 Wohnhütte Div. Einrichtungsgegenst.	270.- 91.-	25.- 28.60	Steuerschuld Kaufm. Rupp	361.- 53.60 307.40
2	Ujvary Georg, geb. 4. III. 1902 u. Gattin Katharina, geb. Ujvary, geb. am 15. 4. 1901	Div. Einrichtungsgegenst. 78.-kg Weizen 1 Schwein, ca 80.-kg (+) 1 Schaf	150.90 18.64 -- -- -- --	5.- 38.- 17.90	Juliana Kiss Kaufm. Gyürü Kaufm. Rupp	169.54 60.90 108.64
3	Ujvary Elisabeth, geb. am 12.7. 1874 in Halbtürn	1 Wohnhütte	74.-	12.15	Kaufm. Rupp	74.- 12.15 61.85
4	Ujvary Juliana, geb. am 3. April 1884 in Halbtürn	1 Wohnhütte	350.-	----	-----	350.-
5	Ujvary Raimund, geb. 20.7.1900 u. Gattin Barbara, g. Horvath, geb. am 8. VIII. 1910 in Winden	1 Wohnhütte	170.-	18.20	für einen Kindersarg	170.- 18.20 151.80
6	Eigentümer unbekannt	1 Wohnwagen	85.-	----	-----	85.-
7	Eigentümer unbekannt	2 Wohnwagen	100.-	----	-----	100.-
Gesamterlös:			1309.54	144.85	---	1164.69 RM

+) Das Schwein und Schaf wurde von der Lagerverwaltung Lackenbach abgeholt und dorthin überstellt.-

Halbtürn, am 7. Febr. 1942. Der Bürgermeister: [Signature]

1910

1951

1942

💡 Visste du

... att det förstördes mer än 1 350 romska hem bara i österrikiska Burgenland mellan åren 1939 och 1945?

... att återvändande överlevande från koncentrationslägren inte hade någonstans att bo och att de var tvungna att be lokala myndigheter om att låta dem få övernatta i lador och stall?

✍️ Uppgifter för dig

Vad i dokumentet handlar om ägo- och levnadsförhållanden för de som berövats sin egendom?

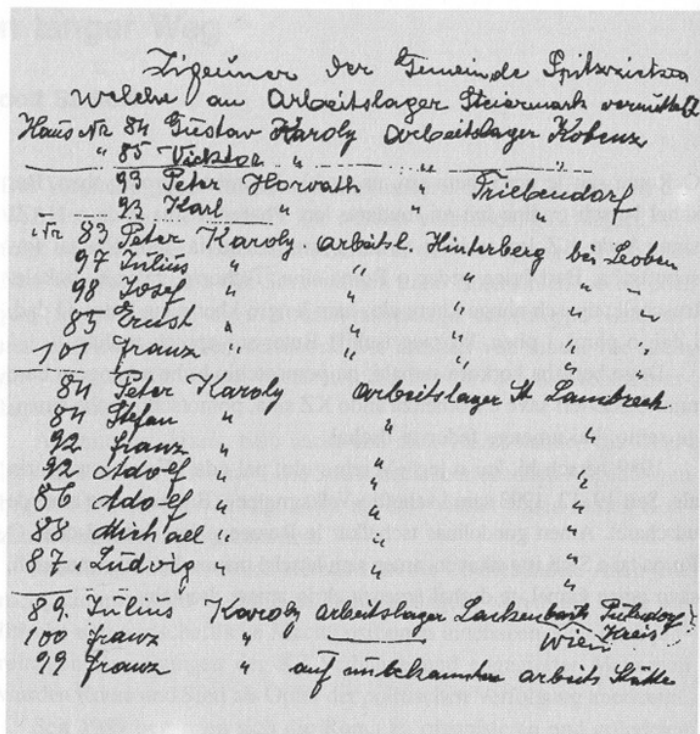
📷 Bild

Förteckning över lös och fast egendom för "zigenare" som transporterats från Halbtürn till Lackenbach 7 februari 1942. Halbtürns kommunarkiv (Österrike).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/c>

C9 Tvångsarbetsläger

De första deportationerna av romer inleddes direkt efter Nazitysklands annektering av Österrike 1938 (Anschluss). Tusentals österrikiska romer framtogs sina medborgerliga rättigheter och deporterades till tyska koncentrationsläger eller tvångsarbetsläger i nära anslutning till större offentliga byggnadsprojekt som exempelvis motorvägar, dammar eller kraftverk.

💡 Visste du

... att de flesta romer inte längre var arbetslösa år 1938? Nya arbeten hade skapats genom Tysklands omställning till krigsproduktion.

... att en konsekvens av deportationerna av de flesta arbetslösa männen och kvinnorna var att oförsörjda barn och gamla kvarlämnades? De kommunala myndigheterna tvingades därför betala ännu mer i fattigunderstöd än före deportationerna.

✍ Uppgifter för dig

Även idag kan argumentet höras att arbetslösa skulle tvingas till arbete. Vad tycker ni? Vad lägger ni märke till i listan?

📷 Bild

En förteckning på romer som deporterats från kommunen Spitzsicken/Hrvatski Cikljin i Burgenland, Österrike. Dokumentet listar 19 romska ortsbor och lägren de deporterades till. Gerhard Baumgartners privata samling, Wien (Österrike).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/c>

1910

1951

1940

C10 „Zigenarläger”

„Zigenarlägret” Lackenbach, i Burgenland, Österrike, inrättades av flera lokala myndigheter i Niederösterreich och Wiens stadsförvaltning. Periodvis levde upp till 2 000 människor under outhärdliga förhållanden i lägret. 273 människor dog i lägret. Lägersångarna fick ofta utföra tvångsarbete för lokala företag. Av totalt 4 000 romer tvångsförflyttades hälften av dem till Łódź 1941, medan de flesta kvarvarande deporterades till Auschwitz-Birkenau 1943.

1910

1951

1940

💡 Visste du

... att Lackenbach var det största lägret för romer i hela Tredje riket?

✎ Uppgifter för dig

Ta reda på var det närmaste lägret för romer låg i er region. Är lägret allmänt känt? Finns det en minnesplats?

📷 Bild

Fotografi av en kriminalpolis från Wien som bevakade romska familjer som tvångsförflyttats till Lackenbach. Bilden är tagen samma dag som lägret öppnades den 23 november 1940. Leopold Bannys privata samling, Lackenbach (Österrike).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/c>

D1 Koncentrationsläger

År 1938 deporterades de första grupperna av romer till koncentrationsläger. Året därpå påbörjades massdeportationer till Dachau, Buchenwald och Ravensbrück, dit tusentals sändes för tvångsarbete. När kapabla, potentiella familjeförsörjare försvann blev många av de romska familjerna beroende av "fattigunderstöd", vilket fick de lokala myndigheterna att kräva att fler romer deporterades. SS delade in lägerfångarna i olika grupper. Symboler syddes fast på fångarnas kläder för att visa vilken grupp de tillhörde. Romer tvingades vanligtvis att bära den svarta triangeln, som var en symbol för "asociala" fångar. Några läger hade en separat "zigenarkategori" med en brun triangel.

💡 Visste du

... att det fanns romska fångar i nästan varje koncentrationsläger i Tredje riket?

✎ Uppgifter för dig

Fångnen på bilden har nummer 17093. Försök att ta reda på mer om dessa så kallade "asociala" fångar.

📷 Bild

Romer från Österrike i Dachaus koncentrationsläger fotograferade den 20 juli 1938 av Friedrich Franz Bauer på uppdrag av SS. Arkiv vid Dachaus minnesplats (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/d>

1910

1951

1938

D2 Dödsläger

I december 1941 transporterades 4 600 romer från polska staden Łódź till Chełmno/Kulmhof där de mördades i fordon omgjorda till mobila gasvagnar. Tyskarna tog initiativet i samband med att en tyfoidebepidemi (en form av tyfus) brutit ut i "zigenarlägret" i Litzmannstadts getto. Endast tio veckor efter ankomst till Łódź var alla 5 007 österrikiska romer döda. 4 400 av dem är begravda i omarkerade massgravar i skogarna kring Chełmno, tillsammans med 150 000 judar och tusentals sovjetiska krigsfångar.

1910

1951

1941-42

💡 Visste du

... att när oroliga vänner och släktingar i mars 1942 försökte få information om de deporterade och bad om tillåtelse att besöka dem i Polen, meddelade polisen att ingen besöksrätt gällde för människor som omplacerats i Łódź?

... att de mobila gasvagnarna först användes för att mörda patienter på mentalsjukhus och vårdanstalter?

✎ Uppgifter för dig

Under vilka förhållanden tvingades människor leva i getton? Vilka följder fick levnadsvillkoren?

📷 Bild

Mobil gasvagn, av märket Magirus-Deutz, som användes åren 1941–1942 för att mörda österrikiska romer från Litzmannstadts "zigenarläger" i dödslägret i Chełmno/Kulmhof. Yad Vashem-arkiven, doc. No. 1264/2, Jerusalem (Israel).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/d>

D3 Auschwitz-Birkenau

Den 16 december 1942 beordrade Heinrich Himmler att alla "zigenare" som bodde i det tyska riket skulle deporteras till Auschwitz. Denna Auschwitzkungörelse var den slutliga delen av en plan att utrota "zigenarna". Massdeportationerna av de tyska, österrikiska och tjeckoslovakiska romerna till Auschwitz-Birkenau inleddes i april 1943. Mer än 20 000 romer trängdes ihop i 32 träbaracker i det så kallade "zigenarfamiljeläget". I juli året därpå var 70 procent av dem döda. De som fortfarande var arbetsdugliga förfl yttades då till andra koncentrationsläger. De återstående 2 879 fångarna i Auschwitz-Birkenau mördades i gaskamrarna under natten till den 2 augusti 1944.

💡 Visste du

... att de romska fångarna i läget organiserade en revolt? I maj 1944, när några fångar skulle väljas ut för att gasas ihjäl, körde romerna ut SS-vakterna från "zigenarfamiljeläget" med pinnar och stenar som tillhyggen.

✍ Uppgifter för dig

Det finns en "dödbok" med namnen på de romer som mördades i Auschwitz. Försök att ta reda på mer på internet om detta via KZ-Gedenkstätte.

📷 Bild

Inifrån en barack där kläder spridits ut för att torka över natten med hjälp av värmen från kaminen i mitten av bilden. Detta är det enda kända fotografiet från "zigenarfamiljeläget" i Auschwitz-Birkenau. Tyska federala arkivet, Koblenz, (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/d>

1910

1951

1943-44

D4 Föräldralösa

I maj 1944 deporterades 35 föräldralösa romska barn till Auschwitz-Birkenau från det katolska barnhemmet S:t Josefs i Mulfi ngen i Tyskland. Kyrkan varken protesterade eller försökte rädda barnen. Några av barnen utnyttjades senare som försökspersoner av SS-läkare vid medicinska experiment i lägret. Bara tre av de 35 barnen överlevde.

1910

1951

1944

💡 Visste du

... att många av de föräldralösa och fosterbarn som klassificerades som "zigenarbarn" skiljdes från sina fosterföräldrar och skickades till koncentrationsläger?

... att de flesta av barnen hade ingen aning om att de var "zigenare" eller visste ens vad ordet betydde?

✎ Uppgifter för dig

Dessa barn kan man också ta del av via en film på internet. En av filmerna är Amalie Schaich. Ta reda på mer om henne.

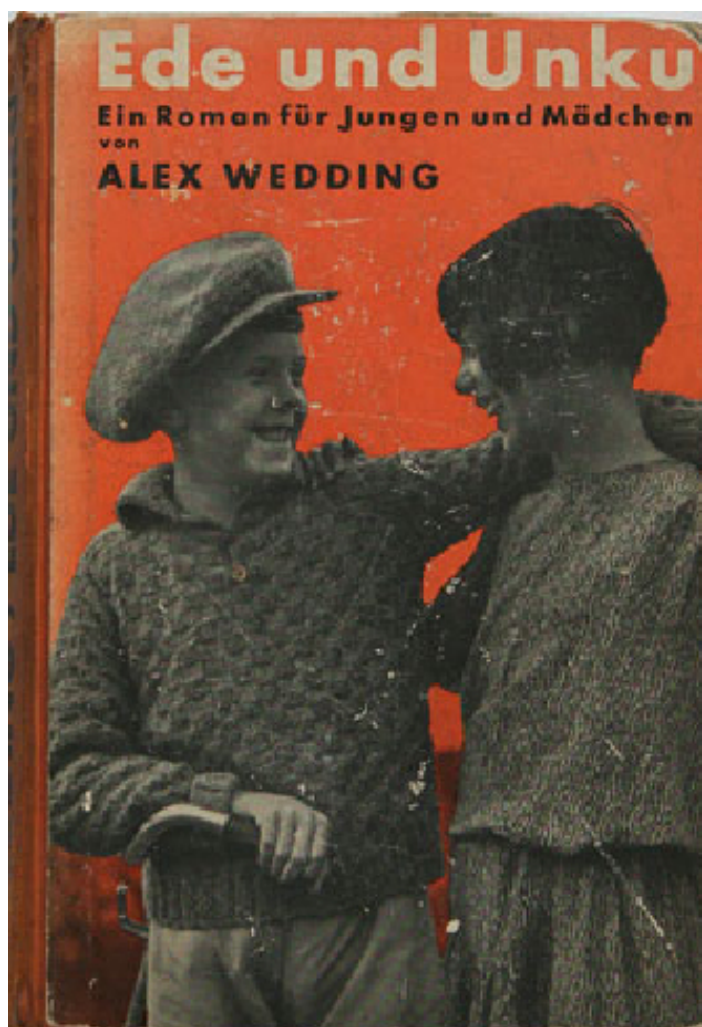
📷 Bild

Föräldralösa romska barn på S:t Josefs barnhem i Mulfi ngen, Tyskland. Dokumentationsoch kulturcentret för tyska sinti och romer, Heidelberg (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/d>

D5 Medicinska Experiment

Erna Lauenburger var en ung sintisa från Berlin. Som vuxen flyttade hon till Magdeburg och bildade familj. År 1943 deporterades hon till Auschwitz-Birkenau tillsammans med sina två döttrar. Erna tvingades delta i medicinska experiment av SS-läkaren Josef Mengele och dödades med en dödlig injektion. Även hennes två döttrar dog i Auschwitz, hennes man Otto Schmidt i koncentrationslägret Buchenwald. Erna Lauenburger var förebild för Alex Weddings ungdomsbok "Ede och Unku" om en pojke från Berlin som blir vän med en sinti-flicka. "Ede och Unku" var en av mellankrigstidens mest populära barnböcker och filmatiserades senare. 2011 fick en gata i Friedrichshain, en förort till Berlin, sitt namn efter Ede och Unku

💡 Visste du

... att tusentals fångar – romer och sinter, judar och icke-judar, många av dem barn – dödades av SS-läkare under medicinska experiment?

... att offren för dessa experiment – om de överlevde – förblev lemlästade under resten av sina liv?

✎ Uppgifter för dig

Läkare får under inga omständigheter utföra experiment på patienter utan deras vetskap och samtycke. Varför har läkare upprepade gånger ignorerat denna regel?

📷 Bild

Omslag till den första utgåvan, designad av John Heartfield med foton av huvudpersonerna Erna Lauenburger och hennes vän Ede. Malik Verlag Berlin/Tyskland

<https://romasintigenocide.eu/sv/d>

1910

1951

1931-43

D6 Tvångsförflyttning

År 1942 deporterades åttaåriga Anuta Branzan, hennes familj och 30 000 andra rumänska romer från Bukarest till Transnistrien vid gränsen till Ukraina. Lägrets boende bestod framför allt av enkla hyddor, men många tvingades att sova på öppna fält eller söka skydd i övergivna lador. Anuta överlevde två års hunger och tvångsarbete under omänskliga levnadsvillkor. Mer än hälften av de deporterade överlevde inte.

1910

1951

1942

💡 Visste du

... att Rumänien har den största romska befolkningen i Europeiska Unionen (EU)? De uppskattas vara 1,8 – 2,5 miljoner människor.

... att ungefär hälften av alla de som anses vara romer inte ser sig själva som romer? Medan hälften av de som faktiskt är romer ofta inte uppfattas av omvärlden som romer.

✎ Uppgifter för dig

Välj en tidpunkt i Anuta Branzans liv (före tvångsförflyttning, i lägret, efter befrielsen) och skriv utifrån hennes perspektiv ett brev till en vän.

📷 Bild

Anuta Branzan (i svart klänning) och hennes syster 1942. En faster tog fotografi et några dagar före deportationen för att ha ett minne av dem. Michelle Kelsos privata samling, Ann Arbor, Michigan (USA).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/d>

D7 Dödsmarsch

Lägret Komárom var den centrala uppsamlingsplatsen för ungerska romer som år 1944 skulle deporteras som tvångsarbetare till tyska koncentrationsläger. Först blev romerna förda till regionala "zigenarläger" för att därefter förfl yttas till fästningen Csillageröd i Komárom. Många fångar var tvungna att gå till fots, ofta hundratals kilometer. Väl framme blev de arbetsföra männen och kvinnorna utvalda att fortsätta sin marsch till Tyskland. Många romer omkom under dödsmarscherna. De andra kvarvarande i Komárom dog ofta av svält. Endast 4 000 av de 10 000 fångarna överlevde.

1974

2015

2006

💡 Visste du

... att vi än i dag vet väldigt lite om lägret Komárom och dess offer.

... att när fronten närmade sig under andra världskrigets sista månader, lät Nazityskland tvinga ut fångarna i många koncentrationsläger på dödsmarscher till andra läger.

✎ Uppgifter för dig

Vad var syftet med dödsmarscherna?

📷 Bild

Fotografi från 2006 av fästningen Csillageröd. I bakgrunden kan ses ingångarna till fängelsehållorna där romerna hölls fångna. Szabolcs Szita, privat samling, Budapest (Ungern).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/d>

D8 Gisslanskjutning

1941 blev romer från den serbiska regionen Mac̃va tillsammans med ett antal judiska invånare tagna av tyska armén som gisslan och förda till koncentrationslägret Šabac. Samtliga av de 2 100 fångarna sköts av exekutionspatruller ur tyska armén.

1910

1951

1941

💡 Visste du

... att den tyska armén avrättade 100 civila för varje tysk soldat som dödades av partisaner (personer ur motståndsrörelsen) på Balkan? Ett par dagar före massakern i Šabac hade 21 tyska soldater dödats i strider med jugoslaviska partisaner.

... att tiotusentals romer mördades av SS-insatsgrupper och fascistisk milis i Ryssland och Ukraina mellan åren 1941 och 1945?

✎ Uppgifter för dig

På fotografi et finns en person som iakttar händelsen. Vad kan han ha berättat för en vän på kvällen?

📷 Bild

Judar och romer tagna som gisslan av tyska armén på väg till Šabac för avrättning. Yad Vashem arkiven, Jerusalem (Israel).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/d>

D9 Anna Maria "Settela" Steinbach

Settela Steinbach tillhörde en grupp på 574 romer som greps 1944 och fördes till koncentrationslägret Westerbork i Nederländerna. Hennes hår rakades av och hon täckte sitt huvud med en bit lakan. Den 19 mars 1944 skulle Settela deporteras till Auschwitz. När tågagnarna stängdes tittade hon ut i en dörröppning och blev då fi lmad av Rudolf Breslauer, en judisk fånge som beordrats att fi lma tågavgången av lägerkommendanten. Senare i Auschwitz mördades Settela tillsammans med sin mor, två bröder, två systrar, faster och syskonbarn. Av den en gång stora romska familjen Steinbach överlevde endast fadern.

1910

1951

1944

💡 Visste du

... att i årtionden trodde alla att fotografi et föreställde en ung judisk fi icka? Flickan med huvudduken blev en symbol för judarnas lidande under den tyska ockupationen.

... att hennes riktiga identitet upptäcktes först 1994? Av holländska journalisten Aad Wagenaar.

✎ Uppgifter för dig

För att få veta mer om Settela sök information på hemsidan www.romasinti.eu.

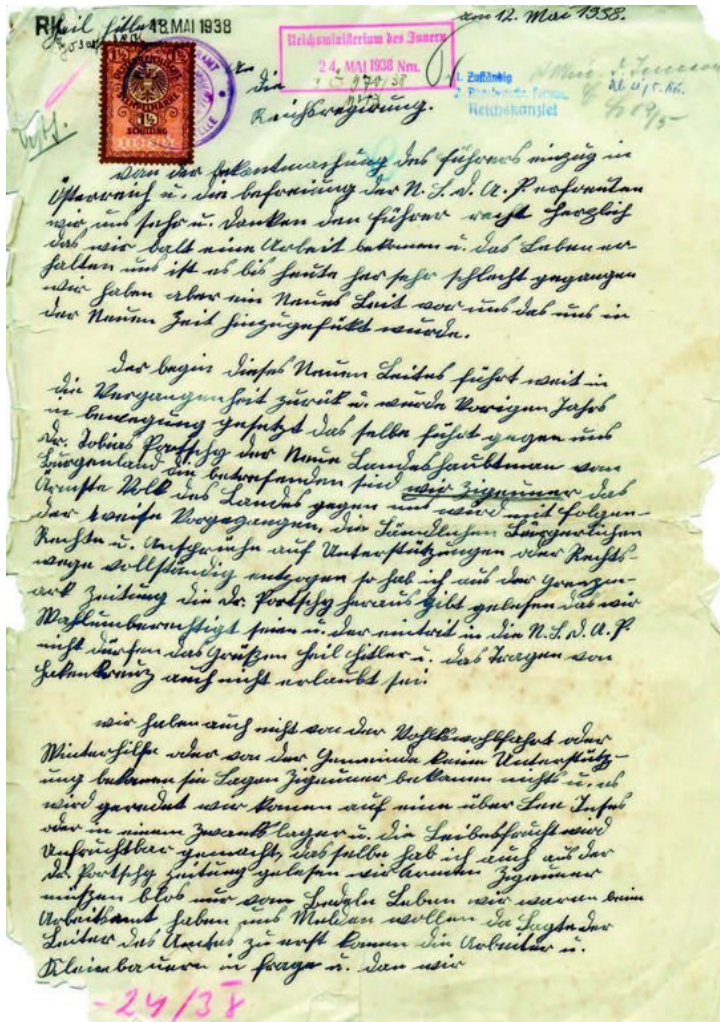
📷 Bild

Ur fi lmklipp av Rudolf Breslauer. Arkiven vid Westerborks minnesplats (Nederländerna).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/d>

E1 Protestbrev

1910

1938

1951

Den 12 maj 1938 skrev sju romer från byn Redlschlag i Burgenland ett brev till den "Tyska riksregeringen" där de protesterade mot sin diskriminering. De påpekade att den nazistiske delstatspresidenten Tobias Portschy, såsom förlusten av rösträtten, förbudet för romska barn att gå i skolan och nekandet av arbetslöshetsersättning, genomfördes utan någon rättslig grund.

💡 Visste du

... att sex av de sju undertecknarna av protestbrevet arresterades av Gestapo inom några dagar och fick betala för sin protest med sina liv? Endast en av undertecknarna kunde förmodligen fly till grannlandet Ungern i tid.

📌 Uppgifter för dig

Hitta exempel på offentliga protester i närtid och längre tillbaka i tiden, om möjligt i ert land. Vilka nackdelar kan en undertecknare av ett offentligt protestbrev drabbas av?

📷 Bild

Klagomålsbrev från romerna i Redlschlag till riksregeringen i Berlin i maj 1938 angående den diskriminering de fick utstå från de regionala myndigheterna. Dokumentationsarkiv över det österrikiska motståndet DÖW 12.543.

<https://romasintigenocide.eu/sv/e>

E2 Politisk intervention

Den 16 december 1942 beordrade Reichsführer SS Heinrich Himmler att alla sinter och romer som fortfarande levde i Tyska riket skulle deporteras till koncentrations- och förintelselägret Auschwitz. Den 5 april 1943 bad Oskar Wilhelm Rose, som levde gömd med falska papper, med risk för sitt liv om ett möte med Münchens kardinal Michael Faulhaber. Hans försök att övertala kardinalen att ingripa mot deportationerna av de till största del katolska sinterna och romerna misslyckades. Kardinalen noterade i sin dagbok: "Hos sekreteraren, en zigenare vid namn Adler, katolsk – De 14 000 zigenare som befinner sig på rikets territorium skall samlas i ett läger och steriliseras, kyrkan skall ingripa. Vill definitivt till mig. – Nej, jag kan inte lova någon hjälp."

1910

1951

1942-43

💡 Visste du

... att Jehovas vittnen var det enda religiösa samfund som tog fast ställning mot nationalsocialisterna och att många av deras medlemmar avrättades för detta?

✍ Uppgifter för dig

Ta reda på hur olika religiösa samfund reagerade på den nationalsocialistiska förföljelsen av judar, sinter och romer, politiska motståndare, funktionshindrade och andra förföljda grupper.

📷 Bild

Oskar Wilhelm Rose (1902-1978)
Dokumentations- und Kulturzentrum
Deutscher Sinti und Roma (Dokumentations-
och kulturcentret för tyska sinter och romer)
Heidelberg

<https://romasintigenocide.eu/sv/e>

E3 Flykt

1941 deporterades den femtonårige romske Johann Baranyai från sin arbetsplats i Niederösterreich till det så kallade "Zigenarlägret Lackenbach". Där tvingades han utföra tvångsarbete vid vägbyggen. År 1943 flydde han och en vän över den närliggande gränsen till Ungern. Utan papper återvände han i hemlighet till Tyska riket. I Tyskland fick han arbete inom jordbruket och senare på ett bageri. För att undvika att gripas anmälde han sig 1944 som frivillig till tyska Wehrmachts pansartrupper. Efter att ha blivit allvarligt skadad vid fronten hamnade han till slut i sovjetisk fångenskap. År 1945, vid 19 års ålder, rymde han från militärsjukhuset och undgick därmed att deporteras till Ryssland.

💡 Visste du

... att många människor mellan 1939 och 1945 deporterades till koncentrationsläger endast därför att de under mellankrigstiden hade registrerats av polisen eller den kommunala förvaltningen som medlemmar i en s.k. "zigenarfamilj"? I många fall kunde de rädda sig undan förföljelse genom att flytta till en annan delstat, eftersom de inte var registrerade som "zigenare" där.

✎ Uppgifter för dig

Fundera på hur man kan klara sig utan hjälp från föräldrar eller släktingar och utan identitetshandlingar.

📷 Bild

Johann Baranyai vid 18 års ålder som soldat i tyska Wehrmacht. d/ROM/a Specialserie 03/15 Roma Service, A-7503 Kleinbachselten, Gartenstraße 3

<https://romasintigenocide.eu/sv/e>

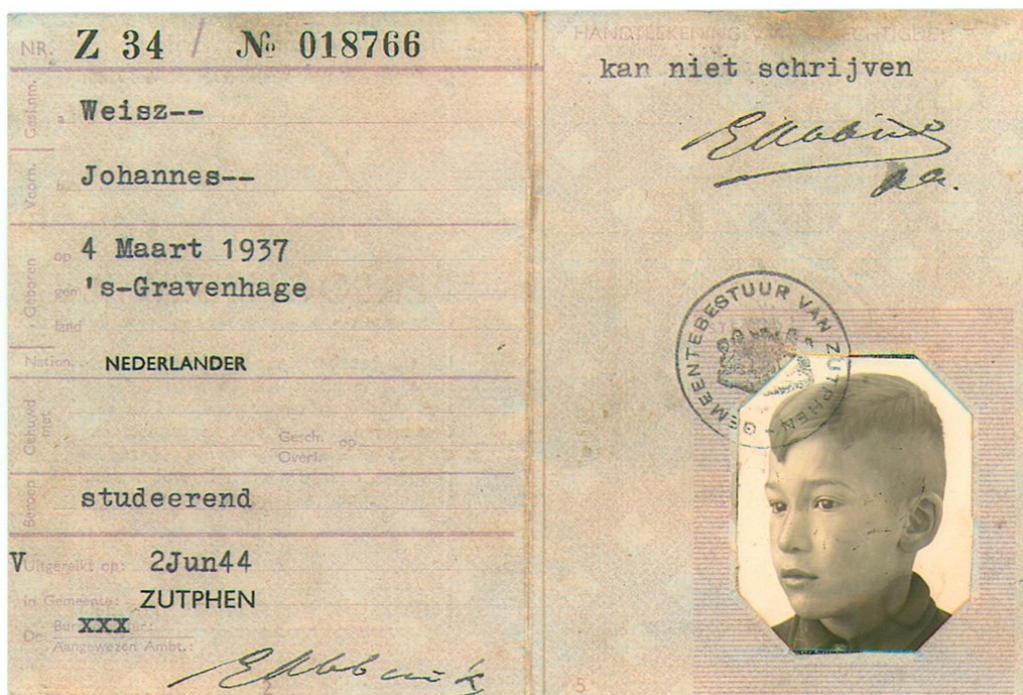
1910

1951

1941-45

E4 Gömd

I maj 1944 genomförde nazisterna razzior i Nederländerna för att samla ihop alla "zigenare" och deportera dem till koncentrationsläger. Unge romen Johannes "Zoni" Weisz hade just fyllt sju år när han förlorade hela sin familj. Vid tidpunkten för razzian var han inte hemma, men tillfångatogs senare och fördes till en tågstation i väntan på deportation. I sista stund hjälpte en godhjärtad polis, sannolikt en medlem av motståndsrörelsen, Zoni att fly och gömma sig. Därefter hjälpte vänner och släktingar honom att överleva. Efter kriget studerade Zoni Weisz trädgårdsodling och blev en av de mest erkända floriculturerarna i Europa. Zoni var också en av de ledande företrädarna för romernas kamp för lika rättigheter.

1910

1951

1944

💡 Visste du

... att Zoni Weisz var den första rom som inbjöds till tyska förbundsdagen för att den 27 januari 2011 tala om folkmordet på de europeiska romerna?

✎ Uppgifter för dig

Vad får vi veta om Zoni Weisz i detta dokument? Undersök om Zoni Weisz och hans samhälleliga engagemang på hemsidan www.romasinti.eu.

📷 Bild

Identitetshandling för skoleleven Johannes (Zoni) Weisz utfärdad en månad efter att hans föräldrar och syskon deporterats. Dokumentationsoch kulturcentret för tyska sinti och romer, Heidelberg (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/e>

E5 Krigshjälten

Aleksandr Baurov kom från en rysk romsk familj med kända konstnärer, musiker och sångare. Han spelade gitarr i en musikensemble, samtidigt som han utbildade sig i elektromekanisk kommunikation i Leningrad. Under andra världskriget utnämndes han till chef för Röda arméns kommunikationsstöd och senare till befälhavare för 1:a fl ygdivisionen. Efter kriget blev Aleksandr Baurov, då en dekorerad krigshjälte, medlem av sovjetiska ingenjörskåren som planerade och tillverkade de första sovjetiska raketerna.

1940

1981

1960-70

💡 Visste du

... att Ryssland hade en stor romsk befolkning och att den första romska teatern, Teatr Romén, grundades i Moskva 1931?

... att ryska romer under 1920- och 1930-talen grundade egna jordbrukskooperativ i södra Ryssland med fl era hundra invånare i varje?

✎ Uppgifter för dig

Sök på internet efter kända personer med romskt ursprung.

📷 Bild

Aleksandr Baurov på 1960- talet. Privat ägo, Nikolai Bessonov, Moskva (Ryssland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/e>

E6 Partisanen

Romen Josef Serynek deporterades 1942 tillsammans med sin fru och barn till det tjeckiska "zigenarlägret" i Lety u Písku. Efter sin frus död 1943 flydde han från lägret och anslöt sig till partisanerna. Han organiserade en egen grupp motståndskämpar, kallade "Čapajev", som huvudsakligen bestod av ryska krigsfångar på flykt. Efter kriget blev Josef Sarynek, kallad "den svarta partisanen", en av de mest dekorerade motståndskämparna i sitt land. Han gick bort 1974.

1910

1951

1942-45

💡 Visste du

... att många romer var aktiva i motståndsrörelsen? Många av dem var dekorerade veteraner från första världskriget och hade lärt sig hur man slåss.

... att många romska kvinnor var soldater och partisaner (personer ur motståndsrörelsen) under andra världskriget?

✎ Uppgifter för dig

Vad är skillnaden mellan en partisan och en soldat? Mot vilka kämpade de?

📷 Bild

Fotografi efter kriget på Josef Serynek, andra man från vänster. Museum för romsk kultur, Brno (Tjeckien).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/e>

E7 Motståndsmän

När kriget bröt ut 1939 arbetade Josef Horvath tillsammans med flera österrikare på en flygplats i Tyskland. År 1940 kallades han in till Wehrmacht i Bremen. När han under sin permission i Burgenland insåg att hans familj hade deporterats deserterade han till Frankrike och anslöt sig så småningom till den franska främlingslegionen. År 1945 återvände han till Österrike som soldat i de stridande franska trupperna. Josef Horvath är den enda rom som hittills är känd för att aktivt ha kämpat för Österrikes befrielse på de allierades sida med vapen i hand.

💡 Visste du

... att avhoppare ofta misstänks för att vara spioner som ska infiltrera fiendens trupper?

... att desertörer under många årtionden inte erkändes som motståndsmän och inte som offer för nationalsocialistisk förföljelse?

✍ Uppgifter för dig

Försök hitta andra personer som kämpade på de allierades sida för att befria sitt hemland. Beskriv en persons historia och de skäl som fick hen att agera som hen gjorde.

📷 Bild

Josef Horvath som pensionär i Wien. Foto i privat ägo. Johann Balogh: Althodis/Stari Hodas, Eisenstadt 1992.

<https://romasintigenocide.eu/sv/e>

1910

1951

1939-45

E8 Räddare i nöden

Godsägaren baron György de Rohonczy blev räddaren i nöden för många romer i lägret i Lackenbach. Fram till 1921 var han en hög tjänsteman vid distriktsförvaltningen i Oberpullendorf. Han var en övertygad monarkist och avgick från tjänsten efter utropandet av republiken 1919 och förvaltade sitt gods. Efter öppnandet av "Zigenarlägret Lackenbach" 1940 rekryterade han många romska familjer och deras barn som arbetare till sina egendomar, gav dem ordentlig mat och logi och räddade därmed deras liv. Minst 50 romer som arbetade som lantarbetare på hans egendomar kunde fly över gränsen till Ungern. Rohonczy åtalades aldrig av de nazistiska myndigheterna för sin hjälp till romerna. Med sin handling föregick han med gott exempel för andra godsägare, som också rekryterade flera romer från lägret och därmed kunde rädda dem.

1910

1951

1940

💡 Visste du

... att många som räddade förföljda människor efter 1945 blev utfrysta av resten av befolkningen? I årtionden har många av dem därför inte berättat om de hjälp- och räddningsinsatser som de utförde med risk för sina liv.

✎ Uppgifter för dig

Hitta andra personer i ert land som hjälpte förföljda människor under nazitiden. Hur minns man dem? Finns det andra grupper av flyktingar som har hittat en tillflyktsort i ert land?

📷 Bild

Baron György de Rohonczy. Privat egendom Gerhard Baumgartner

<https://romasintigenocide.eu/sv/e>

F1 Skadade Själur: Ceija Stojka

”När vi kom ut var vi sjuka, helt sjuka! Hjärtat var skadat, vårt huvud, våra själar var sjuka... Dessa människor skulle alla ha behövt vård. De skulle inte ha haft barn på fem, sex år – de få som kom ut och som fortfarande var kvar – tills de hade tillräcklig styrka, hade hälsan igen, kunde skratta igen och se att världen inte var så dålig.... Rädslan, alltid rädslan. Barnen växte upp med den. Det är därför de fortfarande vänder sig om när de går på gatan. Förstår du? De vänder sig om. Bara den som är rädd vänder sig om! När en människa kommer ut från lägret sjuk och med en själ som gör ont på grund av en far, en syster, en bror som aldrig kom därifrån, så kan denne bara få barn som också är skadade i själen. De kommer till världen, du ser hur söta de är, så vackra. Du uppfostrar och tar hand om dem, du kysser dem och älskar dem. De växer upp, men rädslan du bär på överför du på barnen med modersmjölken.”

💡 Visste du

... att Ceija Stojkas bok ”Wir leben in Verborgenen” från 1988 var en av de första böckerna som skildrade romernas tragiska öde under Förintelsen ur ett överlevandeperspektiv?

✍ Uppgifter för dig

Välj en sats ut Ceija Stojkas text som tilltalar dig mest. Diskutera texten i smågrupper.

📷 Bild

Överlevande från Auschwitz Ceija Stojka (1933-2013) med sin dotter Silvia 1953. Dokumentationscentrum för österrikiska romer, Wien (Österrike).

1920

1961

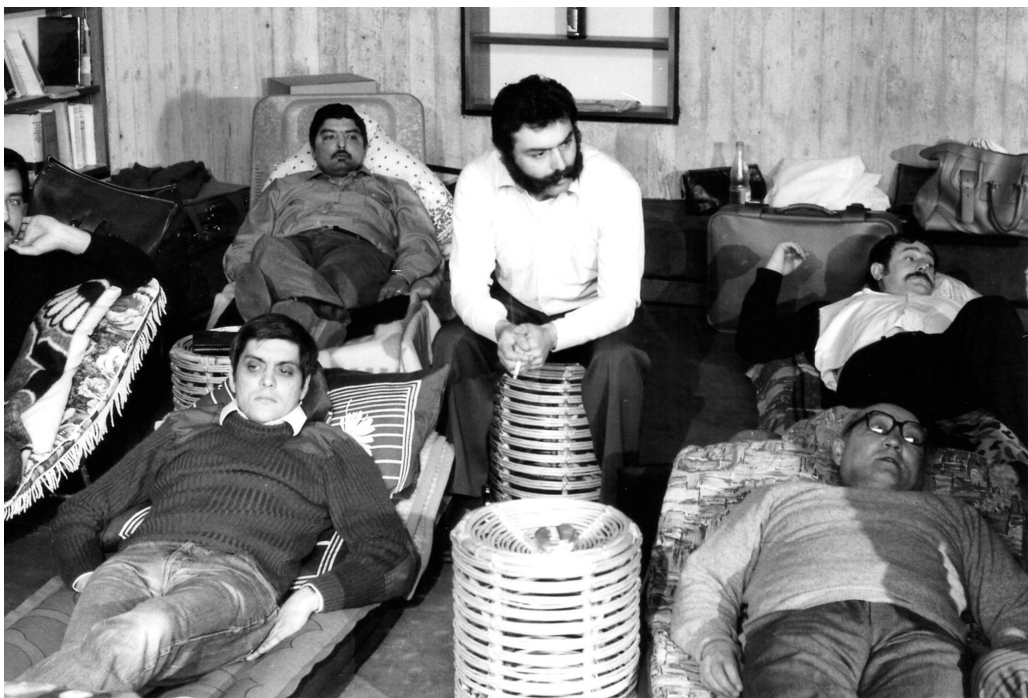
1953

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/f>

F2 Nekat erkännande

År 1980 begärde Verband Deutscher Sinti (Föreningen för tyska sinter) och Gesellschaft für bedrohte Völker (Föreningen för hotade folk) att de filer och register om sinter och romer som sammanställdes under den nationalsocialistiska tiden skulle lämnas ut från förbundsarkivet. De krävde en offentlig rehabilitering av minoriteten. Den 4 april 1980 startade därför elva sinter en hungerstrejk på området för det tidigare koncentrationslägret Dachau. Efter åtta dagar lovade den bayerska inrikesministern att undersöka var handlingarna fanns. Som ett resultat av hungerstrejken tog den dåvarande förbundskanslern Helmut Schmidt 1982 emot en delegation från det nyligen grundade Zentralrat Deutscher Sinti und Roma (Centralrådet för tyska sinter och romer). I sin förklaring erkände Schmidt för första gången folkmordet på 500 000 sinter och romer som bindande för Förbundsrepubliken Tyskland enligt internationell rätt.

1960

2001

1980-82

💡 Visste du

... att den rasistiska diskrimineringen av tyska romer och sinter fortsatte under nästan fyra decennier efter andra världskrigets slut, med hjälp av handlingar som skapats av nazisterna och ofta av samma tjänstemän?

✍ Uppgifter för dig

Ta reda på vilka religiösa, språkliga och etniska minoriteter som erkänns i ert land och vilka som inte gör det. Hur kan man avgöra om någon tillhör en minoritet eller inte?

📷 Bild

Deltagarna i hungerstrejken vid minnesplatsen för koncentrationslägret Dachau 1980. Zentralrat Deutscher Sinti und Roma (Centralrådet för tyska sinter och romer), Heidelberg.

<https://romasintigenocide.eu/sv/f>

F3 Ingen Kompensation

De flesta romer fick aldrig någon skadeståndersättning för förlorad eller förstörd egendom, som exempelvis hästar, vagnar och sina hus. Många romska bosättningar hade uppförts under 1800-talet på allmän mark och få romer kände till att hus och mark måste registreras. Efter kriget hade de flesta överlevande inte några dokument som bevisade att de var ägare till sitt hus eller att det ens existerat.

1910

1951

1928-38

💡 Visste du

... att lokala myndighetspersoner medvetet förstörde hundratals romska bosättningar under andra världskriget?

... att romer fick de första skadestånden för förlorad egendom först 50 år efter krigsslutet?

✎ Uppgifter för dig

Även idag förlorar människor sin egendom och sina dokument på grund av krig. Vilka följder får dessa människor och vad kan de göra om de hamnar i denna situation?

📷 Bild

Polisfoto på den romska bosättningen Unterschützen i Burgenland från slutet av 1920-talet. Burgenlands regionala arkiv, Eisenstadt (Österrike).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/f>

F4 Evakuerad: Sofia Taikon

1943 deporterades polsk-romska Sofi a Taikon (född Brzezińska) och hennes familj till Auschwitz-Birkenau. Sommaren 1944 överflyttades hon tillsammans med andra fångar till arbetslägret Ravensbrück. Under krigets sista månader 1945 påbörjade svenska Röda Korset under ledning av Folke Bernadotte en evakuering av skandinaver från de tyska koncentrationslägren. Vita bussar som markerats med Röda Korsets symbol transporterade ungefär 15 000 personer till säkerhet. Många av de räddade var av olika nationaliteter. Sofi a Taikon var en av dem. Efter kriget blev hon en respekterad representant för svenska romer. Hon gick bort 2005.

💡 Visste du

... att allierat flyg av misstag bombade en av Röda Korsets Vita bussar och de flesta ombord dödades? Framst människor som just hade blivit befriade från fångenskapen i koncentrationslägren.

... att Sofi a Taikon sin livshistoria publicerats i form av en tecknad serie?

✍ Uppgifter för dig

Vilka skäl kan nationalsocialisterna haft när de våren 1945 plötsligt frigav fångar ur koncentrationsläger? Sofi a Taikon hade numret "Z-4515" intatuerat på sin arm. Varför fick hon numret och vad betydde det?

📷 Bild

Sofi a Taikon som ung kvinna i Sverige. Forum för levande historia, Stockholm (Sverige).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/f>

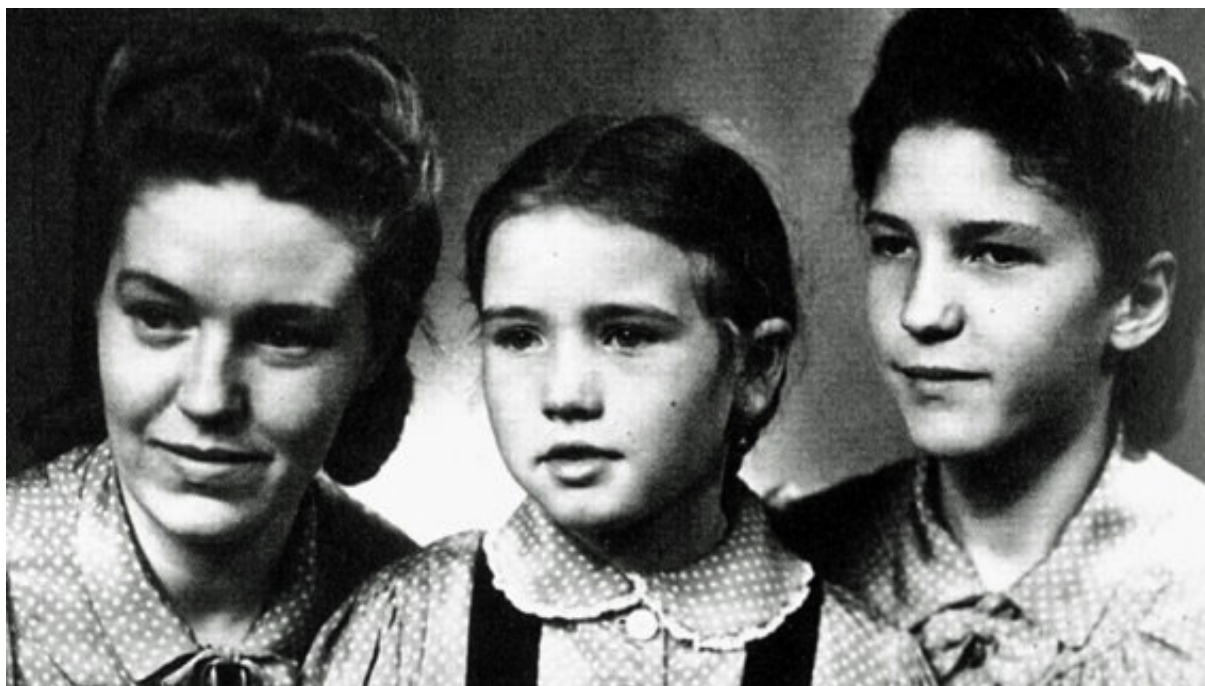
1940

1981

1955-63

F5 Frigiven: Else Schmidt

Romska flickan Else Schmidt från Hamburg var fosterbarn hos Emil Matula och hans fru. När Else var åtta år gammal hämtades hon i sitt hem och deporterades våren 1944 tillsammans med andra romer till Auschwitz-Birkenau. En ung kvinna med namnet Wanda hjälpte det ensamma barnet att överleva i lägret, medan fosterfadern oavbrutet försökte få de tyska myndigheterna att frigge hans dotter. Han lyckades till slut och Else fördes sommaren 1944 från Auschwitz till Ravensbrück där hon frigavs i sin pappas vård.

1910

1951

1943

💡 Visste du

... att Else Schmidts historia ligger till grund för en illustrerad barnbok av de tyska författarna Michail Krausnick och Lukas Ruegenberg?

... att lokala myndigheter hade vissa möjligheter att förhindra deportationer?

✎ Uppgifter för dig

Ta reda på mer om Else Schmidts öde. Leta efter andra fall där barn med våld tagits från sina föräldrar och förts bort till ett annat land. Vad vet du om människor som idag försöker förhindra utvisning från Sverige?

📷 Bild

Else Schmidt med hennes två äldre styvsyskon år 1943. Centralrådet för tyska sinti och romer, Heidelberg (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/f>

F6 Aktivist För Romers Rättigheter: Karl Stojka

Romen Karl Stojka blev en framgångsrik affärsman i Österrike efter andra världskrigets slut. På fritiden började han måla tavlor om sina erfarenheter från koncentrationslägren Auschwitz, Buchenwald och Flossenbürg. Han var människorättsaktivist och kämpade för romers lika rättigheter, för romers erkännande som minoritet, och för kompensation till de romer som överlevde förbrytelseerna de utsatts för under Förintelsen.

1950

1991

1990

💡 Visste du

... att Karl Stojka beviljades audiens av påven Paulus II som ett erkännande för hans många år av hängivet arbete? Påven Paulus II kallade honom en ambassadör för det romska folket.

✍ Uppgifter för dig

Konst är en av många möjligheter att minnas. Hitta fler konstnärer som har behandlat minnet av Förintelsen. Presentera ett exempel och tänk igenom ert val. Vilka organisationer i Sverige företräder romer? Vilka är deras mål och uppgifter?

📷 Bild

En oljemålning av Karl Stojka (1990) från lägret Lackenbach i Burgenland, Österrike. Privat ägo. Dokumentationscentret för österrikiska romer, Wien (Österrike).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/f>

F8 Minnesceremonier I Auschwitz

Natten den 2 augusti 1944 mördade SS-vakterna i "zigenarfamiljelägret" i Auschwitz de sista 2897 fängslade romerna i gaskamrarna. Att minneshålla denna tragiska händelse är en av de viktigaste offentliga romska minnesceremonierna i efterkrigstidens Europa. Varje år samlas romer från hela Europa på platsen för det tidigare "zigenarlägret" i Auschwitz-Birkenau.

1974

2015

2011

💡 Visste du

... att det i årtionden efter andra världskrigets slut inte funnits några monument eller minnesplatser för folkmordet på romer? Den första minnestavlan för koncentrationslägrens romska offer sattes upp först 1982 i Dachau.

✍ Uppgifter för dig

Finns det en särskild minnesdag för Förintelsen i Sverige? Beskriv en minnesplats över folkmordet på romer. Finns det någon minnesplats i din region?

📷 Bild

Minnesceremoni vid Auschwitz-Birkenau koncentrationsläger den 2 augusti 2011. Dokumentationscentrum för österrikiska romer, Wien (Österrike).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/f>

F9 Internationellt Minnesmonument

Ett minnesmonument för de romer som mördades under den nazistiska regimen öppnades officiellt i Berlin i oktober 2012. På kanten runt dammen finns en dikt av den italienske romen Santino Spinello inristad: "Insjunkna ansikten, tomma ögon, blåa läppar, tystnad, ett upprivet hjärta, utan andning, utan ord, inga tårar". Minnesmonumentet ligger i direkt anslutning till den tyska förbundsdagen och ett monument för de judar som mördades.

1974

2015

2012

💡 Visste du

... att en ny blomma varje dag placeras i triangeln i minnesmonumentets mitt?

... att minnet av folkmordet utgör en central del i den romska identiteten i Europa efter 1945?

✍ Uppgifter för dig

Som företrädare för romer har Zoni Weisz betonat att ett minnesmonument inte ska ses som en slutpunkt utan som en utgångspunkt för en intensifierad debatt om romernas öde. Vad kan han ha menat med det?

📷 Bild

Fotograf Marko Priske. Stiftung Denkmal für die ermordeten Juden Europas, Berlin (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/f>

G1 Crest

Under första världskriget internerades "zigenarfamiljer" från Alsace-Lorraine (ElsassLothringen) i ett gammalt kloster i byn Crest i sydöstra Frankrike. 160 män, kvinnor och barn hölls fångna i fyra år. Tio av dem dog i interneringslägret.

💡 Visste du

... att det under första världskriget i Europa, inte bara fanns krigsfångar, utan att många civila också hölls fängslade av sina egna regeringar på grund av att de betraktades som säkerhetsrisker.

✎ Uppgifter för dig

Ta reda på vilka lagar som skyddar medborgare i ert land från obefogade och orättvisa arresteringar. Vilka organisationer bryr sig om orättvist häktade människor och hur arbetar de?

📷 Bild

Romsk familj från Lorraine i lägret Crest i sydöstra Frankrike. Familjen var internerad i fyra år mellan 1915-1919. Emmanuel Filhols samling, Bordeaux (Frankrike).

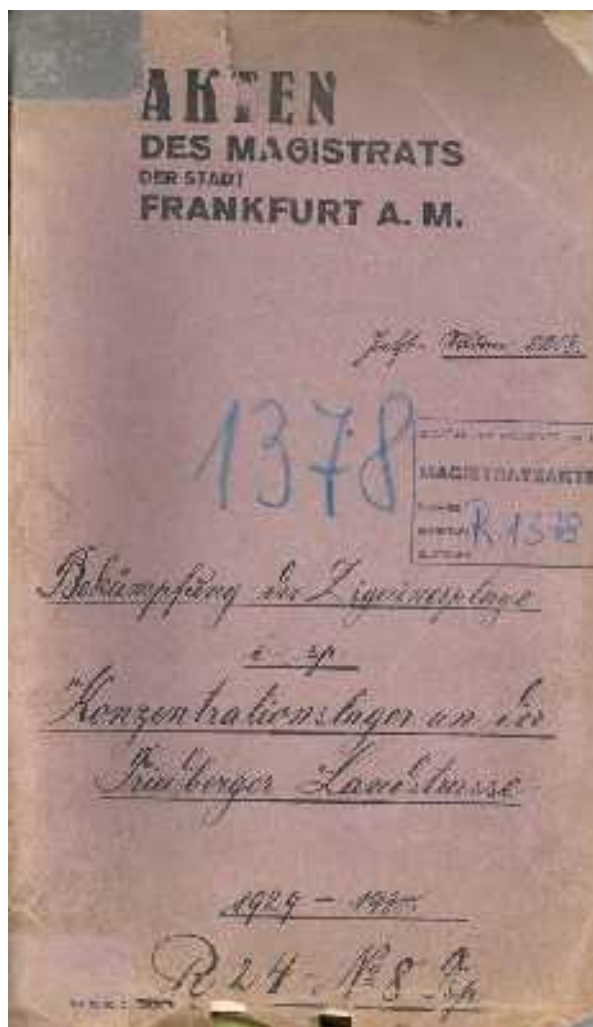
<https://www.romasintigenocide.eu/sv/g>

1910

1951

1914-18

G2 Frankfurt

År 1929 upprättade staden Frankfurt ett läger i utkanten av staden för romer med kopplingar till området. Många familjer tvingades att lämna sina gamla bostäder och flytta till lägret. Där levde de under mycket dåliga hygieniska förhållanden. Lägret stängdes år 1935. Två år senare internerades romska familjer från hela Hessen i ett läger på Dieselstrasse i Frankfurt. År 1938 började Robert Ritters rashygieniska forskningsinstitut att genomföra undersökningar av fångarna i lägret. Många blev sedan deporterade till de nazityska förintelseslägren.

💡 Visste du

... att förslaget om att inrätta lägret fick stöd av nästan alla demokratiska partier.

✍ Uppgifter för dig

Ta reda på om offentliga myndigheter i er region tvingat romer att överge sina boplatser. Samla in tidningsklipp om detta. Hur rapporteras det? Ta reda på om offentliga myndigheter kan tvinga människor att lämna sina bostäder och förflytta dem till en annan bostad på en annan plats.

📷 Bild

Ett dokument från 1929 över "Zigenarplågans bekämpning" och inrättandet av ett koncentrationsläger vid Friedberger Landstrasse. Bild hämtad från Institutet för stadshistoria, Frankfurt am Main (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/g>

1910

1951

1929

G3 Witzwil

Godset Witzwil i västra Schweiz omvandlades år 1894 till ett fängelse där fångarna fick arbeta i lantbruket och gräva diken i de omgivande våtmarkerna. Från 1913 och framåt greps alla romer som passerade gränsen till Schweiz. Familjerna splittrades och männen internerades i Witzwill, där de tvingades till hårt arbete innan familjerna landsförvisades.

1910

1951

1913-25

💡 Visste du

... att Schweiz var ett av de första länderna i Europa som stängde gränsen för romer 1888?

... att Schweiz var ett av de första länderna i Europa som upprättade ett landsomfattande register över romer 1911?

✎ Uppgifter för dig

Vad händer med de människor som reser in i vårt land illegalt? Sök efter information om detta på internet eller hos organisationer som engagerar sig för skydd av flyktingar.

📷 Bild

Fångar i fältarbete i fängelset Witzwill (Schweiz). Privat ägo, Thomas Huonker, Zurich (Schweiz).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/g>

H1 BERLIN-MARZAHN (D)

När besökare från hela världen samlades i Berlin 1936 för att ta del av Olympiska Spelen, tvingade de nazityska myndigheterna alla romer som levde i huvudstaden att flytta till "zigenarlägret Marzahn". De internerade fick endast lämna lägret för att gå till arbetet. 1939 tvångsflyttades de till koncentrationslägret Sachsenhausen. De romer som var kvar i lägret Marzahn deporterades 1943 till Auschwitz där de flesta av dem dödades.

1910

1951

1939

💡 Visste du

... att det även i dag finns "zigenarläger" i Ukraina, Bulgarien och Italien där de lokala romerna måste återvända på kvällen och där portarna stängs på natten.

... att den tyska boxaren Jakob Bamberger, var rom och därför stoppades av nazisterna att delta i de olympiska spelen?

✎ Uppgifter för dig

Vilket intryck av Berlin ville nazisterna förmedla? Vad var syftet? Känner du till något liknande i dag?

📷 Bild

Familjer som lagar mat i "zigenarlägret Marzahn" i utkanten av Berlin år 1939. Tyska förbundsarkivet, Koblenz (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/h>

H2 KÖLN (D)

Det första "zigenarlägret" i Nazityskland upprättades inte av nazistiska partifunktionärer eller SS-män utan av lokala tjänstemän i tyska städer. År 1935 tvingade staden Köln 500 romer att lämna sina hus, lägenheter och uppställningsplatser för vagnar, för att flytta till ett "zigenarläger" i utkanten av staden. Liknande läger upprättades i Hamburg, Düsseldorf, Berlin, Frankfurt, Essen och Hannover.

1910

1951

1937

💡 Visste du

... att inför OS i Berlin 1936 tvångsförflyttades de romer som bodde i huvudstaden till lägret Marzahn i nordöstra delen? De bodde i husvagnar och fick bara lämna området om de hade ett fast arbete utanför lägret?

✍ Uppgifter för dig

Ta reda på mer om tvångsmässiga förflyttningar och utvisningar av människor i Europa. Vem avgör var människor får leva och varför? Vilka organisationer protesterar?

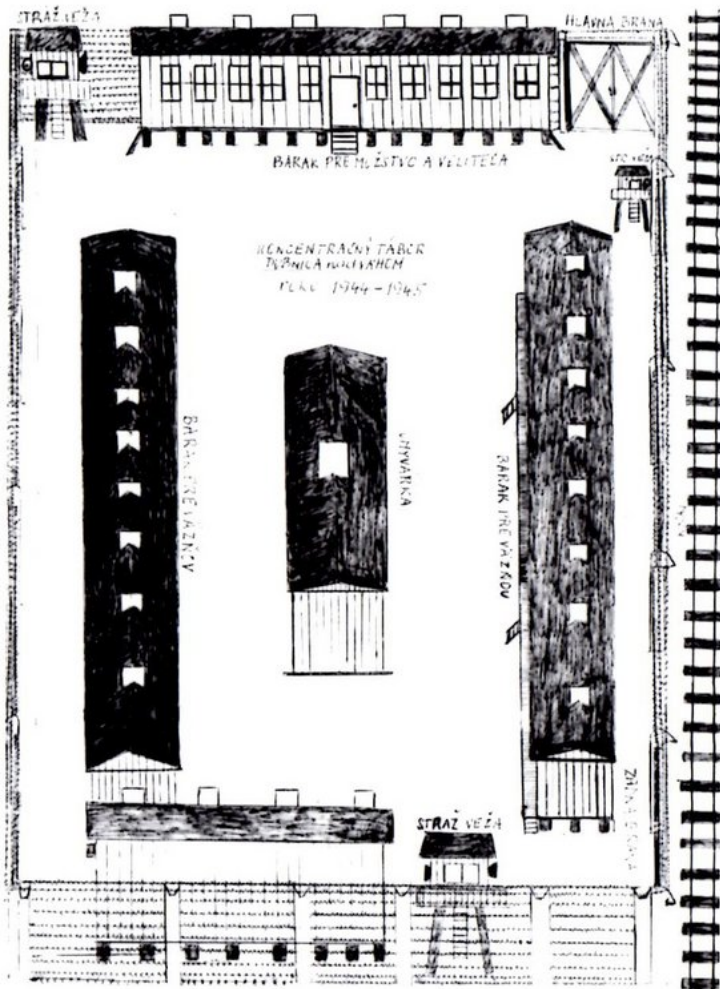
📷 Bild

Romsk familj fotograferad i lägret Blickendorf i Köln den 12 december 1937. Tyska förbundsarkivet, Koblenz (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/h>

H3 DUBNICA NAD VÁHOM (SK)

Dubnica nad Váhom var platsen för ett av de största byggprojekten i Slovakien. Vid floden Váh byggdes en gigantisk damm. Från 1942 var romer tvungna att arbeta vid byggprojektet som tvångsarbetare. Två år senare upplöstes byggnadstruppen och alla romer tvingades flytta med sina familjer till ett interneringsläger. Många av de 700 internerna blev mördade under krigets sista dagar.

💡 Visste du

... att det fanns liknande arbetsläger i de slovakiska städerna Hanušovce nad Topľou, Ilava, Revúcej och Ústi nad Oravou?

✎ Uppgifter för dig

Vilka politiker och partier kräver i dag att de som erhåller bidrag och understöd ska tvingas att arbeta? Hur ställer du dig till detta?

📷 Bild

Ritning över lägret tecknat av en av fångarna. Privat samling, Karol Janas, Považská Bystrica, (Slovakien).

1910

1951

1942-45

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/h>

H4 DÜSSELDORF (D)

Bundesarchiv, Bild 146-1088-044-07
Foto: o. Ang. | 1937/1938 ca.

År 1937 tvingade myndigheterna Düsseldorfs romer att flytta till stadens "zigenarlager" Höherweg. Där bodde de i murade tegelbaracker med gallerförsedda fönster och ståldörrar som låstes från utsidan. Lägre var inhägnat med taggtrådsstängsel och de 200 fångarna fick bara lämna lägre för att ta sig till sitt tvångsarbete. Nio personer dog i lägre. År 1943 blev de resterande fångarna deporterade till Auschwitz-Birkenau.

1910

1951

1937-43

💡 Visste du

... att lägre leddes av en grym polisofficer som ofta hetsade sin hund på fångarna?

... att överlevande romer vid sin hemkomst till Düsseldorf efter krigsslutet åter hänvisades till lägre?

✎ Uppgifter för dig

Vad säger återintagningen av överlevande efter 1945 om synen på romer och på det som har hänt?

📷 Bild

"Zigenarlager" Höherweg i Düsseldorf. Dokumentations- och kulturcentret för tyska sinti och romer, Heidelberg (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/h>

H5 GELSENKIRCHEN (D)

Efter upprepade hot och trakasserier under 1937 blev Gelsenkirchens romer övertalade att flytta till en kommunal lägerplats. De tvingades betala hyra och kontrollerades regelbundet av SA-trupper. I april 1939 rapporterade stadens polis att 237 människor bodde i lägret, fördelade på 45 familjer i 51 vagnar. Senare tvingades familjerna att flytta till en lägerplats i Beginenstrasse. Vissa familjer flydde till Köln, varifrån de flösta deporterades till Polen år 1940. Invånarna i lägret i Gelsenkirchen deporterades till Auschwitz år 1943.

1910

1951

1937

💡 Visste du

... att de stora gruv- och rustningsindustrierna krävde att "zigenarna" inte skulle vistas i staden Gelsenkirchen?

... att åtskilliga romer i Gelsenkirchen arbetade i metallindustrin? Nazisterna misstänkte dem senare för sabotage och deporterade dem till koncentrationsläger.

✎ Uppgifter för dig

Under vilka omständigheter kan människor i dag bli arresterade och fängslade när de misstänkts för brott? Vem bestämmer det?

📷 Bild

"Zigenarlägret" vid den tidigare Beginenstrasse i stadsdelen Uckendorf, Gelsenkirchen. Dokumentations- och kulturcentret för tyska sinti och romer, Heidelberg (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/h>

H6 HAMBURG (D)

Några av Hamburgs 1 300 romer bodde på den traditionella husvagnsplatsen i stadsdelen Hamburg-Harburg, medan andra familjer levde utspritt över hela staden. År 1940 blev 500 av dem tvångsförfl yttade till olika läger och getton i Polen. I mars 1943 deporterade de nazistiska myndigheterna 328 romer från Hamburg till Auschwitz. Sista transporten från Hamburg avgick i april 1944.

1910

1951

1938

💡 Visste du

... att tvångsförfl yttningar och interneringar av romer började långt före de första uppsamlingarna och deportationerna av tyska judar?

... att det fanns liknande läger i städerna Hannover, Braunschweig, Oldenburg och Osnabrück?

✎ Uppgifter för dig

Ta reda på mer om tvångsmässiga förfl yttningar och utvisningar av människor i Europa. Vem avgör var människor får leva och varför? Vilka organisationer protesterar?

📷 Bild

Förhör av tysk polis, möjligen också av medarbetare till "rasforskaren" Robert Ritter, i "zigenarlägret" Hamburg-Harburg 1938. Tyska förbundsarkivet, Koblenz (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/h>

H7 HODONÍN U KUNŠTÁTU (CZ)

Mellan 1942 och 1945 var "zigenarlägret" i Hodinín u Kunštátu i Mähren ett interneringsläger för den romska befolkningen i regionen. Levnadsförhållandena var fruktansvärda i lägret. 207 av de omkring 1375 internerade romerna dog på grund av sjukdomar, framför allt tyfus.

1910

1951

1942

💡 Visste du

... att de romer som levde i Böhmen och Mähren endast utgjorde 0,2 procent av befolkningen och att 90 procent av dem dog under Förintelsen.

... att tjeckiska polismän spelade en avgörande roll i förföljelserna och deportationerna av de tjeckiska romerna.

✎ Uppgifter för dig

Ta reda på vad som hände med den tjeckiska lägerkommendanten Štefan Blahynka efter 1945. Ställdes han inför rätta? Vem engagerar sig för ett värdigt minnesmärke för offren i detta läger?

📷 Bild

Romska kvinnor och barn i interneringslägret Hodinín u Kunštátu. Bild tagen av fotografen O. Kucery, 1942. Museum för romskt kultur, Brno (Tjeckien).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/h>

H8 KOMÁROM (H)

Lägret Komárom var den centrala uppsamlingsplatsen för ungerska romer som år 1944 skulle deporteras som tvångsarbetare till tyska koncentrationsläger. Först blev romerna förda till regionala "zigenarläger" för att därefter förfl yttas till fästningen Csillageröd i Komárom. Många fångar var tvungna att gå till fots, ofta hundratals kilometer. Väl framme blev de arbetsföra männen och kvinnorna utvalda att fortsätta sin marsch till Tyskland. Många romer omkom under dödsmarschern. De andra kvarvarande i Komárom dog ofta av svält. Endast 4 000 av de 10 000 fångarna överlevde.

1974

2015

2006

💡 Visste du

... att vi än i dag vet väldigt lite om lägret Komárom och dess offer.

... att när fronten närmade sig under andra världskrigets sista månader, lät Nazityskland tvinga ut fångarna i många koncentrationsläger på dödsmarscher till andra läger.

✎ Uppgifter för dig

Vad var syftet med dödsmarschern?

📷 Bild

Fotografi från 2006 av fästningen Csillageröd. I bakgrunden kan ses ingångarna till fängelsehållorna där romerna hölls fångna. Szabolcs Szita, privat samling, Budapest (Ungern).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/h>

H9 LACKENBACH (A)

”Zigenarläget” Lackenbach, i Burgenland, Österrike, inrättades av flera lokala myndigheter i Niederösterreich och Wiens stadsförvaltning. Periodvis levde upp till 2 000 människor under outhärdliga förhållanden i läget. 273 människor dog i läget. Lägerfångarna fick ofta utföra tvångsarbete för lokala företag. Av totalt 4 000 romer tvångsförflyttades hälften av dem till Łódź 1941, medan de flesta kvarvarande deporterades till Auschwitz-Birkenau 1943.

1910

1951

1940

💡 Visste du

... att Lackenbach var det största läget för romer i hela Tredje riket?

✎ Uppgifter för dig

Ta reda på var det närmaste läget för romer låg i er region. Är läget allmänt känt? Finns det en minnesplats?

📷 Bild

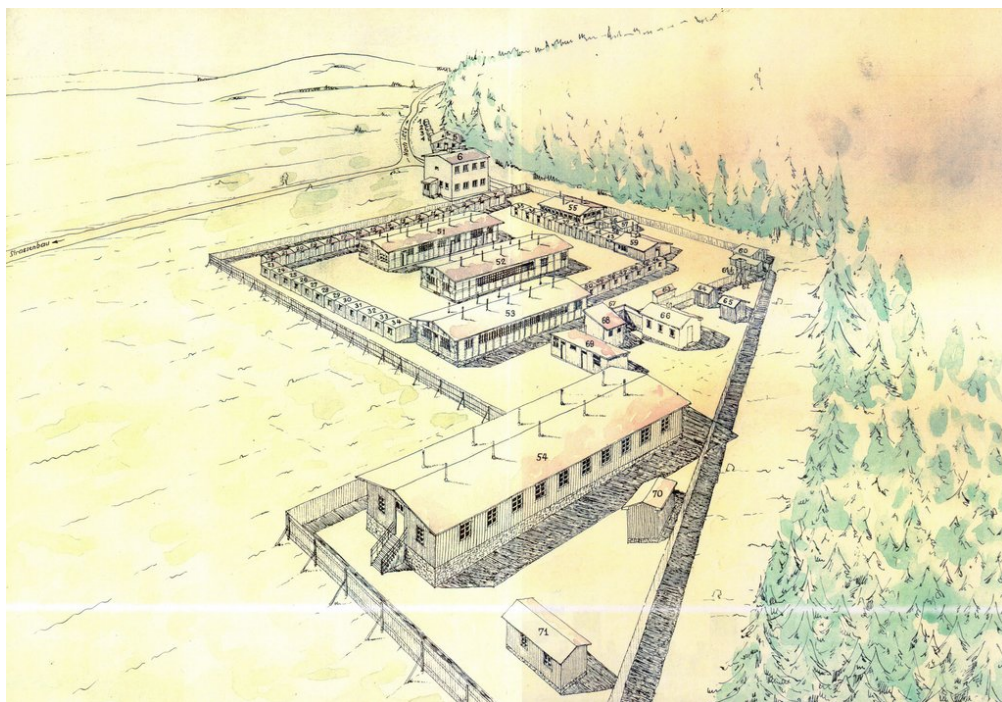
Fotografi av en kriminalpolis från Wien som bevakade romska familjer som tvångsförflyttats till Lackenbach. Bilden är tagen samma dag som läget öppnades den 23 november 1940. Leopold Bannys privata samling, Lackenbach (Österrike).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/h>

H10 LETY U PÍSKU (CZ)

"Zigenarlägret" i Lety u Písku i Böhmen, i nuvarande Tjeckien, inrättades 1940 som fängelse och arbetsläger för så kallade "asociala element". Ursprungligen byggdes lägret för att ta emot 600 fångar, men när det i augusti 1942 blev "zigenarläger" internerades här över 1 100 män, kvinnor och barn. Av de totalt 1392 fångarna dog 362 i lägret. Under åren 1943 och 1944 deporterades de flesta lägerfångarna till Auschwitz.

1910

1951

1943

💡 Visste du

... att det i dag finns en grisfarm på platsen där "zigenarlägret" tidigare låg? Sedan år 1994 har romska aktivister med framgång försökt få farmen stängd.

... att Petr Nečas som första tjeckiska premiärminister år 2012 lade ner en krans för förföljda romer i Lety u Písku?

✎ Uppgifter för dig

Sök information om aktuella diskussioner kring det tidigare lägret och det nuvarande användandet av marken.

📷 Bild

Planskiss över arbetslägret 1943 som senare kom att kallas "zigenarlägret" i Lety u Písku. Statliga Förvaltningsarkivet, Prag (Tjeckien).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/h>

H11 LODZ (PL)

I november 1941 genomfördes den första massdeportationen av romer från Österrike till Polen, från det judiska gattot Litzmannstadt i staden Łódź. Transporten omfattade 5 007 personer, varav 60 procent var barn under 12 år som till största delen kom från österrikiska Burgenland. De första veckorna dog 630 av dem i tyfus och begravdes i massgravar. Julen 1941 deporterades de som fortfarande levde norrut till förintelslägret Chelmno/Kulmhof.

1910

1951

1941-42

💡 Visste du

... att staden Łódź döptes om till Litzmannstadt av den tyska ockupationsmakten 1939?

... att dödsoffren i "zigenarlägret" Litzmannstadt ännu inte identifierats?

... att de flesta av barnen deporterades till lägret utan sina föräldrar?

✎ Uppgifter för dig

Har ni hört talas om aktuella fall där barn lever utan sina föräldrar i läger? Vem tar i så fall hand om dessa barn?

📷 Bild

Byggnad i gattot Litzmannstadt i polska industristaden Łódź. Holocaust Memorial Museum Washington (USA).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/h>

H12 MAXGLAN (A)

Från år 1939 hölls omkring 230 romer fångna i ett litet interneringsläger i Maxglan/ Leopoldskron-Moos, en förort till Salzburg i Österrike. Samma år hade det blivit illegalt att utöva kringvandrande yrken, vilket medförde att familjerna endast fick lämna lägret för sina fasta jobb. Senare försämrades förhållandena och de fick bara lämna lägret som tvångsarbetare under bevakning. I april 1943 blev 160 romer deporterade till Auschwitz-Birkenau, bland dem de 17 barn som fötts i lägret.

1910

1951

1940

💡 Visste du

... att den "berömda" tyska filmregissören Leni Riefenstahl använde många av fångarna i lägret Maxglan som statister i sin film "Tiefeland", en melodram som utspelar sig i Spanien och i vilken hon behövde medverkande som var mörkhåriga och mörkhyade?

✍ Uppgifter för dig

Titta noga på bilden. Vilka frågor väcker bilden? Vilka känslor speglar bilden? Sök efter information om vardagen för de människor som idag befinner sig i liknande situationer.

📷 Bild

Romska kvinnor med sina barn i lägret Maxglan år 1939 eller 1940. Dokumentationscentret för tyska romer, Heidelberg (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/h>

H13 MECHELEN / MALINES (B)

I byn Elewijt i utkanten av den belgiska staden Mechelen/Malines fanns ett romskt läger. Efter Nazitysklands ockupation av Belgien användes också gamla militärbaracker i Dossin i Mechelen/Malines som fängelse och interneringsläger för politiska fångar, judar och romer. År 1944 deporterades 352 franska och belgiska romer från Kaserne Dossin till Auschwitz-Birkenau. Bara 31 av dem överlevde, men familjerna i lägret Elewijt blev aldrig deporterade till Auschwitz

1910

1951

1944

💡 Visste du

... att de flesta romer från Frankrike och Belgien inte deporterades till koncentrationsläger?

... att en utställning vid minnesplatsen i Kaserne Dossin numera lyfter fram de 352 deporterade människornas öde?

✎ Uppgifter för dig

Vad berättar fotografi et om omständigheterna kring begravningen? Jämför levnadsvillkoren i detta läger med de som ni känner till i andra läger.

📷 Bild

Romska familjer från Belgien i lägret Elewijt i utkanten av Mechelen/Malines 1944. Minnesplatsen Kaserne Dossin i Mechelen/Malines (Belgien).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/h>

H14 MONTREUIL-BELLAY (F)

Montreuil-Bellay i Loire var med sina 3 000 fångar det största interneringslägret för romer i Frankrike. Lägret var verksamt från november 1941 till januari 1945. Det var varken ett koncentrations- eller arbetsläger. Inga av fångarna i lägret deporterades till förintelseläger, men mer än 100 dog under den långa fångenskapen. I Frankrike fanns det fler än 40 liknande interneringsläger.

1910

1951

1941-46

💡 Visste du

... att lägret inte bara bevakades av franska poliser utan ofta också av frivilliga från de kringliggande byarna?

... att vissa av de fängslade romerna inte frigavs 1945 när kriget var slut utan först ett år senare?

✎ Uppgifter för dig

Vad kan skälet ha varit till att romer inte släpptes fria omedelbart efter krigsslutet?

📷 Bild

En grupp med barn i interneringslägret Montreuil-Bellay, sannolikt fotograferade från ett av vaktornen. Jacques Sigots samling, Châteauneuf les Martigues (Frankrike).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/h>

H15 TRANSNISTRIA (UA)

År 1942 deporterades åttaåriga Anuta Branzan, hennes familj och 30 000 andra rumänska romer från Bukarest till Transnistrien vid gränsen till Ukraina. Lägrets boende bestod framför allt av enkla hyddor, men många tvingades att sova på öppna fält eller söka skydd i övergivna lador. Anuta överlevde två års hunger och tvångsarbete under omänskliga levnadsvillkor. Mer än hälften av de deporterade överlevde inte.

💡 Visste du

... att Rumänien har den största romska befolkningen i Europeiska Unionen (EU)? De uppskattas vara 1,8 – 2,5 miljoner människor.

... att ungefär hälften av alla de som anses vara romer inte ser sig själva som romer? Medan hälften av de som faktiskt är romer ofta inte uppfattas av omvärlden som romer.

✍ Uppgifter för dig

Välj en tidpunkt i Anuta Branzans liv (före tvångsförfl yttning, i lägret, efter befrielsen) och skriv utifrån hennes perspektiv ett brev till en vän.

📷 Bild

Anuta Branzan (i svart klänning) och hennes syster 1942. En faster tog fotografi et några dagar före deportationen för att ha ett minne av dem. Michelle Kelsos privata samling, Ann Arbor, Michigan (USA).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/h>

1910

1951

1942

H16 WEYER (A)

Romska familjer från Kärnten, Tirol, Salzburg, Bayern, och särskilt Oberösterreich togs till lägret Weyer. Från januari 1941 användes de som tvångsarbetare till att gräva diken i våtmarkerna. Den 1 november samma år deporterades samtliga till lägret Lackenbach i Österrike. Några dagar senare blev de sannolikt förfl yttade till Łódź i Polen där de mördades.

1910

1951

1941

💡 Visste du

... att lägret 1940–1941 var ett så kallat "arbetsuppfostringsläger" för påstått "asociala" män? Lägret stängdes på grund av att fångarna behandlades allt för brutalt och mördades av de nazistiska vakterna.

✎ Uppgifter för dig

Jämför fotot med texten och beskriv vad som väcker din nyfikenhet. Diskutera hur bilden kan ha kommit till och vilket förhållande som rådde mellan fotografen och de fotograferade.

📷 Bild

Unga romer i lägret Weyer, fotograferade av lägerläkaren Dr. Alois Staufer sommaren 1941. Andreas Maislingers samling, Innsbruck (Österrike).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/h>

I1 AUSCHWITZ-BIRKENAU (PL)

Den 16 december 1942 beordrade Heinrich Himmler att alla "zigenare" som bodde i det tyska riket skulle deporteras till Auschwitz. Denna Auschwitzkungörelse var den slutliga delen av en plan att utrota "zigenarna". Massdeportationerna av de tyska, österrikiska och tjeckoslovakiska romerna till Auschwitz-Birkenau inleddes i april 1943. Mer än 20 000 romer trängdes ihop i 32 träbaracker i det så kallade "zigenarfamiljelägret". I juli året därpå var 70 procent av dem döda. De som fortfarande var arbetsdugliga förfl yttades då till andra koncentrationsläger. De återstående 2 879 fångarna i Auschwitz-Birkenau mördades i gaskamrarna under natten till den 2 augusti 1944.

💡 Visste du

... att de romska fångarna i lägret organiserade en revolt? I maj 1944, när några fångar skulle väljas ut för att gasas ihjäl, körde romerna ut SS-vakterna från "zigenarfamiljelägret" med pinnar och stenar som tillhyggen.

✎ Uppgifter för dig

Det finns en "dödbok" med namnen på de romer som mördades i Auschwitz. Försök att ta reda på mer på internet om detta via KZ-Gedenkstätte.

📷 Bild

Inifrån en barack där kläder spridits ut för att torka över natten med hjälp av värmen från kaminen i mitten av bilden. Detta är det enda kända fotografiet från "zigenarfamiljelägret" i Auschwitz-Birkenau. Tyska federala arkivet, Koblenz, (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/i>

1910

1951

1943-44

I2 BERGEN-BELSEN (D)

Från sommaren 1944 började tyskarna stänga sina koncentrationsläger på grund av de framryckande allierade trupperna. Krigsfronten fl yttade allt närmare. Hösten 1944 anlände tiotusentals lägerfångar till koncentrationslägret Bergen-Belsen, totalt utmattade efter dagar av tågtransporter eller "dödsmarscher". Vintern 1944–1945 befann sig mer än 60 000 fångar i det överfulla lägret där många sjukdomar härjade. Bland dem ett hundratal romer som överfl yttats från koncentrationslägret Buchenwald. När Bergen-Belsen befriades av brittiska trupper i april 1945 möttes de av enorma högar av döda människor och svältande överlevande, många tyfusangripna och döende.

💡 Visste du

... att under de första månaderna efter befrielsen dog ytterligare 14 000 överlevande i sviterna av hunger och utmattning? De blev omhändertagna och omvårdade på brittiska arméns fältsjukhus, men var alltför svaga för att återhämta sig.

... att omkring 80 000 människor dog i BergenBelsen?

✎ Uppgifter för dig

Sök information om vad de fl esta internerna i fång- och interneringslägren under första och andra världskriget dog av.

📷 Bild

Nyligen befriade fångar i Bergen-Belsen. ITS-Internationaler Suchdienst Arolsen (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/i>

1910

1951

1945

I3 BELZEC (PL)

De första deportationerna av romer till tyskockuperade Polen ägde rum i april 1940 då 2 500 internerades i småstäder som Belzec, Krynów och Siedlce. De romer som hamnade i arbetslägret Belzec utnyttjades till byggnadsarbeten längs den sovjetiska gränsen. Arbetslägret upplöstes senare samma år. Många romer lyckades fly och försökte överleva i skogarna, men tillfångatogs slutligen av tyska polis- och arméenheter. De flesta deporterade romer dödades under de kommande åren. Under perioden 1942–1943 ansvarade för och drev tyska SS ett förintelsläger i staden Belzec, som ingick i Operation Reinhardt.

1910

1951

1940

💡 Visste du

... att SS inom ramen för Operation Reinhardt drev tre stora förintelsläger i Belzec, Sobibór och Treblinka och att 2,4 miljoner judar och 50 000 romer dödades under åren 1942–1943?

... att de tyska myndigheterna kallade deportationerna till koncentrations- och förintelslägren för "omflyttning"?

✎ Uppgifter för dig

Varför tror du nazisterna använde begrepp som "omflyttning" och "slutgiltig lösning"? Vilka andra exempel kan ni komma på?

📷 Bild

Deporterade romer i arbetslägret Belzec 1940, där de under sommaren tvingades bygga lägrets baracker. Tyska förbundsarkivet, Koblenz (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/i>

I4 BUCHENWALD (D)

Redan 1938 hade hundratals romer deporterats till det tyska koncentrationslägret i närheten av staden Weimar. Året därpå transporterades omkring 600 österrikiska romer, många unga, från koncentrationslägret Dachau till Buchenwald. Av de romer som fortfarande levde 1940 förfl yttades 500 till koncentrationslägret Mauthausen. I samband med nedmonteringen av "zigenarfamiljelägret" i Auschwitz-Birkenau sommaren 1944, fl yttades 1 800 romska män till Buchenwald. Någon månad senare skickades 200 av dem tillbaka för att dödas. Omkring tusen av de romer som förfl yttades från Auschwitz-Birkenau 1944 placerades i olika underläger till Buchenwald, i Altenburg, Schlieben och Leipzig-Taucha, där de arbetade i olika vapenfabriker. Endast ett fåtal överlevde de omänskliga levnadsvillkoren.

1910

1951

1945

💡 Visste du

... att koncentrationslägret Buchenwald hade 129 underläger?

... att de fångar som ännu levde i krigsslutet tvingades ut på så kallade dödsmarscher till andra koncentrationsläger? När fångarna var för svaga för att fortsätta marschen sköts de. Tusentals föll offer på det sättet under krigets sista dagar.

✎ Uppgifter för dig

Ta reda på var det förekom dödsmarscher under andra världskrigets sista månader. Vad var syftet?

📷 Bild

Koncentrationslägret Buchenwald efter befrielsen. Stiftelsen Buchenwald och Mittelbau-Doras minnesplats, Weimar (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/i>

I5 CHELMNO/KULMHOF (PL)

I december 1941 transporterades 4 600 romer från polska staden Łódź till Chełmno/Kulmhof där de mördades i fordon omgjorda till mobila gasvagnar. Tyskarna tog initiativet i samband med att en tyfoidfepidemi (en form av tyfus) brutit ut i "zigenarlägret" i Litzmannstadts getto. Endast tio veckor efter ankomst till Łódź var alla 5 007 österrikiska romer döda. 4 400 av dem är begravda i omarkerade massgravar i skogarna kring Chełmno, tillsammans med 150 000 judar och tusentals sovjetiska krigsfångar.

1910

1951

1941-42

💡 Visste du

... att när oroliga vänner och släktingar i mars 1942 försökte få information om de deporterade och bad om tillåtelse att besöka dem i Polen, meddelade polisen att ingen besöksrätt gällde för människor som omplacerats i Łódź?

... att de mobila gasvagnarna först användes för att mörda patienter på mentalsjukhus och vårdanstalter?

✎ Uppgifter för dig

Under vilka förhållanden tvingades människor leva i getton? Vilka följder fick levnadsvillkoren?

📷 Bild

Mobil gasvagn, av märket Magirus-Deutz, som användes åren 1941–1942 för att mörda österrikiska romer från Litzmannstadts "zigenarläger" i dödslägret i Chełmno/Kulmhof. Yad Vashem-arkiven, doc. No. 1264/2, Jerusalem (Israel).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/i>

I6 DACHAU (D)

År 1938 deporterades de första grupperna av romer till koncentrationsläger. Året därpå påbörjades massdeportationer till Dachau, Buchenwald och Ravensbrück, dit tusentals sändes för tvångsarbete. När kapabla, potentiella familjeförsörjare försvann blev många av de romska familjerna beroende av "fattigunderstöd", vilket fick de lokala myndigheterna att kräva att fler romer deporterades. SS delade in lägerfångarna i olika grupper. Symboler syddes fast på fångarnas kläder för att visa vilken grupp de tillhörde. Romer tvingades vanligtvis att bära den svarta triangeln, som var en symbol för "asociala" fångar. Några läger hade en separat "zigenarkategori" med en brun triangel.

💡 Visste du

... att det fanns romska fångar i nästan varje koncentrationsläger i Tredje riket?

✎ Uppgifter för dig

Fångnen på bilden har nummer 17093. Försök att ta reda på mer om dessa så kallade "asociala" fångar.

📷 Bild

Romer från Österrike i Dachaus koncentrationsläger fotograferade den 20 juli 1938 av Friedrich Franz Bauer på uppdrag av SS. Arkiv vid Dachaus minnesplats (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/i>

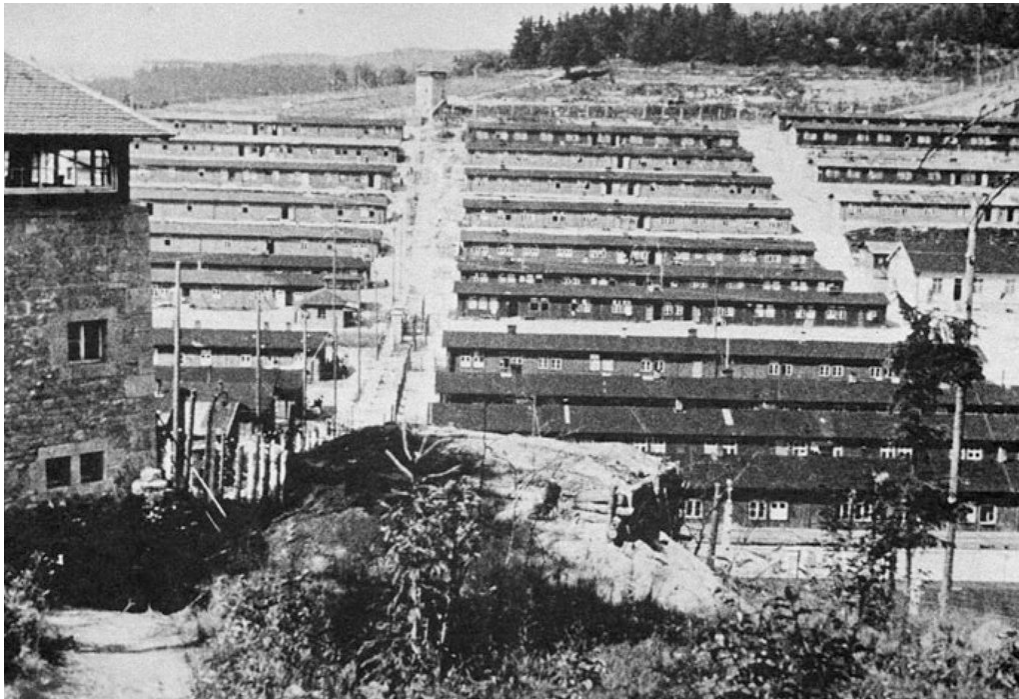
1910

1951

1938

I7 FLOSSENBÜRG (D)

De tyska nazisterna planerade att koncentrationslägret Flossenbürg skulle vara ett läger för tvångsarbete enligt devisen "förintelse genom arbete". Framför allt fick politiska motståndare och så kallade "asociala outsiders" gå detta öde till mötes. Över 1 200 romer deporterades till Flossenbürg under denna beteckning, där de tvingades till extremt hårt fysiskt arbete i det lokala stenbrottet eller i vapenfabriker i närheten.

1910

1951

1946

💡 Visste du

... att tusentals fångar från Flossenbürg tvingades ut i krigsslutet på en dödsmarsch söderut genom Tyskland?

... att många av de svaga och svältande fångarna sköts till döds av vakterna under dödsmarscherna? En av de överlevande från denna dödsmarsch var fjortonårige Karl Stojka.

✎ Uppgifter för dig

Ta reda på vilka bestämmelser som gäller för behandlingen av fångar i Sverige. Kan häktade och fångar tvingas till arbete?

📷 Bild

Fotografi över koncentrationslägret i Flossenbürg taget i april 1946 efter befrielsen av den amerikanska armén. Stiftelsen Minnesplatser i Bayern, Koncentrationslägersminnesplatsen Flossenbürg (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/i>

I8 JASENOVAC (HR)

Jasenovac, 10 mil sydost om Zagreb, var det största koncentrationslägret i Kroatien. Lägret upprättades 1941 av medlemmar ur den fascistiska Ustaša-rörelsen. Hittills har 83 145 offer identifierats. De två största offergrupperna var ungefär 50 000 serber och fler än 16 000 romer.

1910

1951

1941-45

💡 Visste du

... att romerna deporterades till lägret i boskapsvagnar? ... att transportdokumenten bara anger antalet fångar, men inte deras namn?

... att knappt några romer, oavsett ålder eller kön, överlevde tiden i lägret? ... att det totala antalet romska offer är en omstridd fråga?

✎ Uppgifter för dig

Varför är det viktigt att fastställa offrens identitet trots att det är mer än 70 år sedan?

📷 Bild

Romska kvinnor och barn i kvinnolägret Stara Gradiška, ett underläger till koncentrationslägret Jasenovac. Jasenovacs Museum (Kroatien).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/i>

I9 MAUTHAUSEN (A)

Koncentrationslägret Mauthausen i Oberösterreich var ett av de största lägren i Tredje riket med över 200 000 fångar. Internerna bestod till stor del av sovjetiska krigsfångar, judar och politiska fångar. Mellan åren 1938 och 1945 dog här omkring 100 000 människor. Bland de 500 romska fångarna fanns Karl Stojkas far, som var en av de första romerna som deporterades till lägret år 1939.

1960

2001

1994

💡 Visste du

... att många av internerna dog i det närbelägna stenbrottet som drevs av SS?

... att fångarna som var för svaga att släpa de tunga stenarna blev skjutna på stället?

✎ Uppgifter för dig

Ta reda på hur minnet av folkmordet på romer är bevarat och uppmärksammas i Sverige och i ert samhälle.

📷 Bild

Den 27 april 1994 sattes den första minnestavlan upp över offren för folkmordet på romer vid det tidigare koncentrationslägret Mauthausen. Avtäckning av Rudolf Sarközi, Karl Stojka och Mongo Stojka (från vänster). Dokumentationscentrum Kulturförening för österrikiska romer, Wien (Österrike).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/i>

I10 RAVENSBRÜCK (D)

De flesta av de 152 000 fångarna i det nordtyska koncentrationslägret Ravensbrück var kvinnor. Många av dem var romer som deporterats till lägret tillsammans med sina små barn. Av de omkring 28 000 dösoffren känner vi i dag endast till namnen på 16 500 personer.

1910

1951

1939-45

💡 Visste du

... att ett av de första dösoffren i lägret var en sextonårig romsk flicka från Österrike? Hon var så undernärd och mager att hon lyckades krypa under taggtråden. Men flickan ertappades och fördes tillbaka till lägret, där hon dömdes till ett spöstraff som hon inte överlevde.

✎ Uppgifter för dig

Ta reda på mer om omständigheterna för kvinnorna som levde och arbetade i Ravensbrück. Vad var orsaken till att nära en fjärdedel av internerna dog? Hur kan man uppmärksamma minnet av de oräkneliga okända offren?

📷 Bild

Romska kvinnor från Österrike i tvångsarbete i koncentrationslägret i Ravensbrück. De tillverkar vassmattor under uppsikt av kvinnliga lägervakter. Arkiv vid Ravensbrücks minnesplats (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/i>

I11 TOPOVSKE ŠUPE (SR)

I augusti 1941 inrättade den tyska militära och civila förvaltningen ett koncentrationsläger för serbiska judar, romer och politiska fångar på platsen för den så kallade "Topovske Šupe" – en samling före detta armébaracker och lagerlokaler i centrala Belgrad. Lägre, som drevs med hjälp av serbiska kollaboratörer, fungerade som fängelse för omkring 5 000 judiska män och omkring 1 500 romska män, som alla senare sköts på olika avrättningsplatser runt om i Belgrad.

1910

1951

1941

💡 Visste du

... att det redan fanns militära eller civila läger före nazisttiden på platserna för många av de läger som drevs av nationalsocialisterna. Många av dem fortsatte att användas i årtionden – både före och efter nazitiden – som militärläger, fångläger eller flyktingläger.

✎ Uppgifter för dig

Välj ett läger som var verksamt under nazitiden i det område där du bor och undersök dess historia, både före och efter. Vem drev lägre och vilka personer var fängslade eller inkvarterade där?

📷 Bild

Ingång till anläggningen Topovske Šupe från Tabanovačka ulica i Belgrads Autokomanda-distrikt före andra världskriget. Källa: Rena Redle, Milovan Pissari: Mesta stradanja i antifašističke borbe u Beogradu. Priručnik za čitanje grada, Beograd, 2014.

<https://romasintigenocide.eu/sv/i>

I12 WESTERBORK (NL)

1938 upprättades det nederländska lägret Westerbork som flyktingläger för tyska och österrikiska judar som flytt från det Tredje riket. Efter att Tyskland ockuperat Nederländerna i maj 1940 blev det ett genomgångsläger för nederländska judar och romer som skulle deporteras till Auschwitz-Birkenau, Sobibor och andra läger. I maj 1944 blev 574 så kallade "husvagnsboende" arresterade och förda till Westerbork. 245 av dem, som av nazisterna bedömdes som "zigenare", deporterades till Auschwitz-Birkenau. Endast 30 överlevde.

1910

1951

1944

💡 Visste du

... att 64 häktade romer klarade sig undan deportering tack vare att de hade passhandlingar från Schweiz och Italien?

... att 200 personer släpptes fria då de inte ansågs vara romer, utan definierades som "kringresande"?

✎ Uppgifter för dig

Varför ledde innehavet av ett italiensk eller schweiziskt pass till en annan behandling? Vad kan orsaken ha varit till att nazisterna frigav kringresande, men deporterade romer?

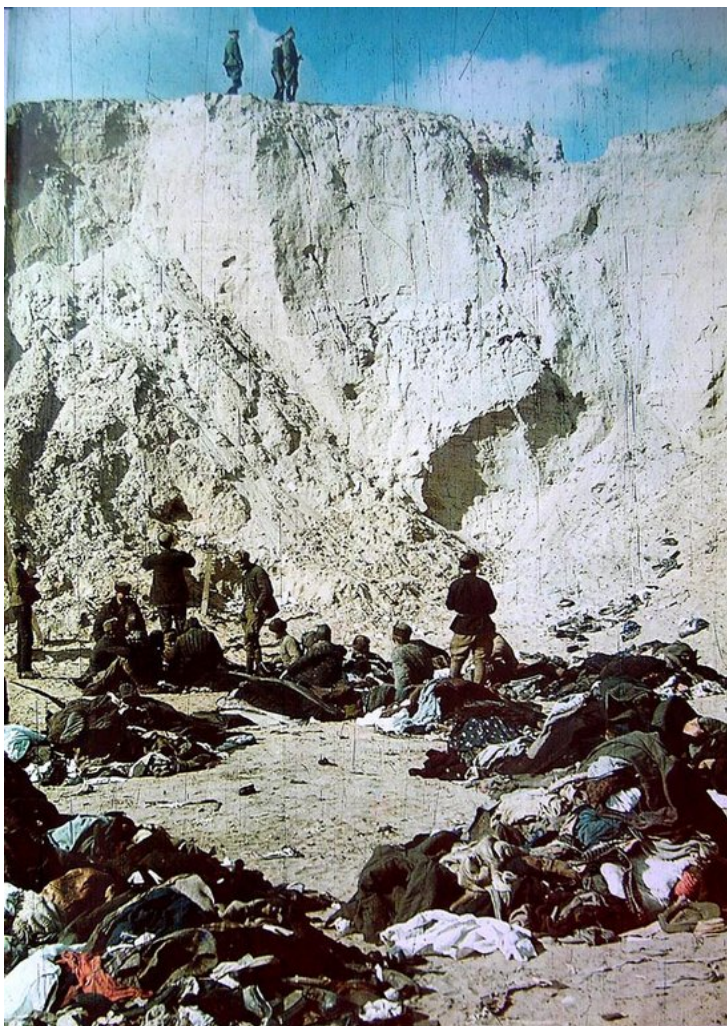
📷 Bild

Fotografi över huvudgatan i lägret Westerbork 1944, taget av en judisk fånge på uppdrag av lägerledningen. Förmodligen från övre våningen i kommandantens (befälhavarens) byggnad. Arkiv vid Westerborks minnesplats (Nederländerna).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/i>

J1 BABYN YAR (UA)

Ravinen i Babij Jar i närheten av den ukrainska huvudstaden Kiev var platsen för ett av de största massmorden under andra världskriget. Under åren 1941–1943 mördade medlemmar ur SS tiotusentals judar, ukrainare och romer, som begravdes i gigantiska massgravar. Massakern började med mördandet av 37 771 judar från Kiev 29-30 september 1941. Under de påföljande månaderna avrättades även fångar från fem lokala "zigenarläger" i Babij Jar.

💡 Visste du

... att tills i dag har bara omkring tio procent av offren i Babij Jar kunnat identifieras?
... att den ryska kompositören Dmitrij Sjostakovitj tillägnade offren i Babij Jar en egen symfoni?

... att tyska trupper innan deras återgång från Babij Jar grävde upp tusentals lik och brände dem för att dölja vad de gjort? Deras aska spreds på närliggande fält.

✎ Uppgifter för dig

Jämför de olika förövargruppernas roller på detta fotografi .

📷 Bild

Utspridda kläder från offren för massavrättningarna i Babij Jar. Männen i ravinen är sannolikt medlemmar av ukrainska stödtrupper till SS. Tyska förbundsarkivet, Koblenz (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/j>

1910

1951

1941-43

J2 HRASTINA (HR)

Några dagar före krigsslutet tillfångatog medlemmar ur en retirande tysk SS-enhet en grupp tyska romer, som hade fl ytt till Kroatien och gömt sig i en by nära Zagreb. Den 24 april 1945 torterades fl era av fångarna och samtliga 43, män, kvinnor och barn, dödades och brändes i en lada. Ett av offren var Max Bamberger (se sidan A2).

💡 Visste du

... att många romer försökte fl y över gränsen till säkrare länder som Schweiz? De blev som regel avvisade på samma sätt som många judiska och politiska fl yktingar. En av de som avvisades vid gränsen av schweiziska myndigheter var den berömda jazzgitarristen Django Reinhardt.

✎ Uppgifter för dig

Undersök berättelsen om den schweiziske gränspolisern Paul Grüniger som hjälpte fl yktingar över gränsen till Schweiz. Var skulle ni ta vägen om ni tvingades fl y ert hemland? Hur skulle ni göra det?

📷 Bild

Romen Max Bamberger på ett familjefoto från år 1935. Dokumentations- och kulturcentret för tyska romer, Heidelberg (Tyskland).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/j>

1910

1951

1935

J3 SZCZUROWA (PL)

Fotot visar ett bröllop i den polska byn Szczurowa, där romska familjer under fl era generationer tillbaka levit i fullständig fred med sina grannar och var ingifta i bondefamiljer. Sommaren 1943 omringade tyska trupper byn och samlade ihop 94 romer, män, kvinnor och barn, och förde dem till kyrkogården där de mördades.

1910

1951

1943

💡 Visste du

... att det fastställts att i området för det tidigare Generalguvernementet ägt rum mer än 200 massakrer på polska romer? Sannolikt var de ännu fler.

... att det första minnesmonumentet över folk mordet på romer i Europa restes i Szczurowa 1966 och att det under mer än 30 år förblev det enda i sitt slag i Europa?

✎ Uppgifter för dig

Ta reda på mer om Krystyna Gil som överlevde massakern. Se t.ex. på hemsidan www.romasinti.eu

📷 Bild

Gemensam bröllopsfest med romska familjer och bondefamiljer 1943. Etnografi ska museet Tarnów (Polen).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/j>

J4 SABAC (SRB)

1941 blev romer från den serbiska regionen Mačva tillsammans med ett antal judiska invånare tagna av tyska armén som gisslan och förda till koncentrationslägret Šabac. Samtliga av de 2 100 fångarna sköts av exekutionspatruller ur tyska armén.

1910

1951

1941

💡 Visste du

... att den tyska armén avrättade 100 civila för varje tysk soldat som dödades av partisaner (personer ur motståndsrörelsen) på Balkan? Ett par dagar före massakern i Šabac hade 21 tyska soldater dödats i strider med jugoslaviska partisaner.

... att tiotusentals romer mördades av SS-insatsgrupper och fascistisk milis i Ryssland och Ukraina mellan åren 1941 och 1945?

✎ Uppgifter för dig

På fotografi et finns en person som iaktar händelsen. Vad kan han ha berättat för en vän på kvällen?

📷 Bild

Judar och romer tagna som gisslan av tyska armén på väg till Šabac för avrättning. Yad Vashem arkiven, Jerusalem (Israel).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/j>

J5 VÁRPALOTA (H)

I februari 1945 dödade medlemmar av den ungerska fascistiska pilkorsrörelsen och lokala polismyndigheter, 123 romer från Várpalota och Székesfehérvár. Offren tvingades gräva sina egna gravar innan de sköts. Två kvinnor överlevde massakern. Massgraven ligger i dag under sjön Grabler utanför Várpalota.

1974

2015

2008

💡 Visste du

... att liknande massakrer ägde rum i åtskilliga ungerska städer?

... att de lokala myndigheterna år 1988 inte gav tillstånd att upprätta en minnesplats för massakerns offer?

✎ Uppgifter för dig

Utforma en minnestavla och formulera en text om massakern i Várpalota.

📷 Bild

Sjön Grabler i närheten av byn Inota sommaren 2008. János Bársonys samling, Budapest (Ungern).

<https://www.romasintigenocide.eu/sv/j>